

ZROZUM ŚWIAT

MATERIAŁY Z ZAKRESU
EDUKACJI GŁOBALNEJ
DLA SZKÓŁ
PODSTAWOWYCH

ZROZUM ŚWIAT

**MATERIAŁY Z ZAKRESU
EDUKACJI GLOBALNEJ
DLA SZKÓŁ
PODSTAWOWYCH**

Materiały te zostały wspólnie opracowane przez organizacje biorące udział w projekcie *Zrozum świat – edukacja globalna na rzecz bardziej sprawiedliwego świata*, tj. Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO), Cumbria Development Education Centre (CDEC) z Wielkiej Brytanii, Centrum Edukacji Ekologicznej i Etycznej Rychory (SEVER) z Czech oraz International Centre for Enterprise and Sustainable Development (ICED) z Ghany.

Autorką tekstu *Zastosowanie metody dociekań filozoficznych w edukacji globalnej* jest Ewa Linek.

Projekt jest współfinansowany ze środków Komisji Europejskiej. Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Komisji Europejskiej.

Projekt ten jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2013 r. Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Polska wersja materiałów była testowana z grupą uczniów i uczennic w wieku 9–12 lat oraz konsultowana pod kątem metodycznym z nauczycielkami z następujących szkół:

- Szkoła Podstawowa Nr 120 z Oddziałami Integrycyjnymi im. Pułków Piechoty Dzieci Warszawy w Warszawie,
- Szkoła Podstawowa im. Prymasa Tysiąclecia w Nadmie,
- Szkoła Podstawowa im. Cypriana Godebskiego w Raszynie,
- Szkoła Podstawowa nr 81 w Warszawie oraz
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa nr 81 Fundacji „Rodzice Dzieciom” w Warszawie.

Za współpracę serdecznie dziękujemy Pani Hannie Szczygieł, Helenie Śnitko, Dorocie Niewierowskiej, Grażynie Desperak-Kilińskiej, Joannie Góral-Wojtalik oraz Monice Liesenfeld.

Redakcja merytoryczna: Anna Kucińska, Gabriela Lipska-Badoti (IGO)

Redakcja językowa: Małgorzata Kacperek, Katarzyna Olczyk

Projekt graficzny i skład: Kamila Tyniec

Wydanie I

Warszawa 2013

Wydawca:

Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO)

ul. Bachmacka 1/11

02-647 Warszawa

www.igo.org.pl

ISBN: 978-83-937914-2-2

Wydrukowano na papierze pochodzącym z recyklingu.

Niniejsza publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Globalnej Odpowiedzialności. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

SPIS TREŚCI

	WSTĘP	4
I	Jak korzystać z naszych materiałów	5
II	Zestaw ćwiczeń do badania wiedzy i postaw dzieci wobec zagadnień globalnych	6
III	Společne i emocjonalne aspekty uczenia się	8
IV	Realizacja podstawy programowej	10
V	Zastosowanie metody dociekań filozoficznych w edukacji globalnej	11
1	WPROWADZENIE DO TEMATYKI GLOBALNEJ	14
1.1	Kto pierwszy	15
1.2	Statystyki i życie	19
1.3	Sieć powiązań	25
2	NASZE WYOBRAŻENIA O NAS SAMYCH I INNYCH	29
2.1	Fakt czy opinia: jak je odróżnić – część pierwsza	30
2.2	Fakt czy opinia: jak je odróżnić – część druga	34
2.3	Jak wygląda szacunek? Etyczne przedstawianie krajów globalnego Południa	39
3	ŻYWNOŚĆ I HANDEŁ	42
3.1	Pachnące mapy	43
3.2	Jak sprawiedliwie podzielić czekoladę?	46
3.3	Zagadki czekolady (Dlaczego Afia może teraz chodzić do szkoły?)	50
4	UBÓSTWO I ROZWÓJ	54
4.1	Jaś i Małgosia: zrównoważony rozwój	55
4.2	Jaś i Małgosia: emocje i empatia	60
4.3	Jaś i Małgosia: ludzie i środowisko	63
5	ZACZNIJ DZIAŁAĆ	67
5.1	Jestem obywatelem/obywatelką świata	68
5.2	I ty możesz zmieniać świat	71
5.3	Sfery wpływów	73

WSTEP

I JAK KORZYSTAĆ Z NASZYCH MATERIAŁÓW

Niniejszy zestaw scenariuszy z zakresu edukacji globalnej adresowany jest do nauczycielek, nauczycieli i dzieci z klas IV–VI. Scenariusze zajęć można też zaadaptować do pracy z młodszymi dziećmi, z klas I–III.

Scenariusze mogą być wykorzystywane na lekcjach języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie oraz na godzinach wychowawczych. **Więcej piszemy o tym w rozdziale IV wstępu – Realizacja podstawy programowej.**

Na początek, w rozdziale II wstępu – *Zestaw ćwiczeń do badania wiedzy i postaw dzieci wobec zagadnień globalnych*, proponujemy Państwu zestaw ćwiczeń służących zbadaniu tego, co dzieci wiedzą i myślą o krajach Afryki oraz nierównościach na świecie. Ćwiczenia te są dobrym wprowadzeniem do zajęć o tematyce globalnej, pobudzają zainteresowanie dzieci, a osobom prowadzącym zajęcia pozwalają zorientować się w poglądach i wyobrażeniach dzieci na ten temat.

W scenariuszach kładziemy nacisk na rozwijanie takich umiejętności i postaw jak współpraca dla osiągnięcia wspólnego celu oraz szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób. Wykorzystujemy także metodę dociekań filozoficznych, sprzyjającą rozwijaniu krytycznego myślenia oraz umiejętności dyskusji i współpracy w grupie. **Więcej można przeczytać o tym w rozdziałach III wstępu – Społeczne i emocjonalne aspekty uczenia się oraz V – Zastosowanie metody dociekań filozoficznych w edukacji globalnej.**

Zestaw scenariuszy składa się z pięciu bloków tematycznych:

1. WPROWADZENIE DO TEMATYKI GLOBALNEJ
2. NASZE WYOBRAŻENIA O NAS SAMYCH I INNYCH
3. ŻYWNOSĆ I HANDEL
4. UBÓSTWO I ROZWÓJ
5. ZACZNIJ DZIAŁAĆ

We *Wprowadzeniu do tematyki globalnej* proponujemy trzy scenariusze rozbudzające zainteresowanie sprawami globalnymi.

Rozdział drugi, *Nasze wyobrażenia o nas samych i innych*, zachęca do refleksji nad nami samymi i naszymi wyobrażeniami o innych ludziach, szczególnie tych żyjących w krajach tzw. globalnego Południa (krajach Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej, dawniej skolonizowanych), a scenariusz poświęcony edukacji medialnej uczy odróżniania faktów od opinii.

Rozdział *Żywność i handel* składa się z ośmiu scenariuszy zajęć poświęconych m.in. kwestii głodu i jego przyczyn oraz ruchowi Sprawiedliwego Handlu i jego wpływowi na życie ludzi w krajach globalnego Południa.

W rozdziale *Ubóstwo i rozwój* rozpatrujemy, czym jest zrównoważony rozwój na przykładzie opowieści o dwojgu sąsiadach – Jasiu i Małgosi (cztery scenariusze), zgadujemy, kto ile zarabia i czy jest to uzasadnione oraz zastanawiamy się, czym jest ubóstwo i w jakim kraju najlepiej się żyje (dwa scenariusze).

W ostatnim rozdziale, *Zacznij działać*, proponujemy pięć scenariuszy zachęcających dzieci do przejęcia inicjatywy i podjęcia własnych działań na rzecz bardziej sprawiedliwego świata.

Każdy ze scenariuszy ma podobną strukturę i może być zrealizowany podczas 45-minutowej lekcji.

Większość scenariuszy może być realizowana samodzielnie, kilka z nich jest ze sobą powiązanych (np. scenariusze oparte na opowieści o Jasiu i Małgosi) i tworzy spójną i logiczną całość.

Mamy nadzieję, że nasze materiały będą wartościowym wkładem w Państwa zajęcia z dziećmi i pobudzą Państwa oraz dzieci do dalszych refleksji, a także zachęcą do zaangażowania się w działania na rzecz bardziej sprawiedliwego świata.

II ZESTAW ĆWICZEŃ DO BADANIA WIEDZY I POSTAW DZIECI WOBEC ZAGADNIENŃ GLOBALNYCH

Jako osoby zajmujące się edukacją globalną byliśmy ciekawi, co dzieci wiedzą lub sądzą, że wiedzą o tematach poruszanych w naszym projekcie – sprawiedliwości, współzależności od siebie ludzi na globalnej Północy i Południu, nierównościach, ubóstwie i sposobach wyjścia z niego.

We współpracy z partnerami projektu z zagranicy opracowaliśmy w związku z tym zestaw pięciu ćwiczeń mających na celu zbadanie, co dzieci wiedzą – lub sądzą, że wiedzą – na poniższe tematy:

1. Ćwiczenie pt. *Co wiesz o Afryce?*, podczas którego uczennice i uczniowie w grupach wypisują wszystko, co wiedzą o krajach Afryki i ich mieszkańcach.
2. Ćwiczenie pt. *Gdzie to jest?*, w którym uczennice i uczniowie oglądają zdjęcia zrobione w różnych częściach świata i w grupach decydują, gdzie zostały zrobione – w Afryce, Europie czy jeszcze gdzieś indziej.
3. Ćwiczenie pt. *Dlaczego na świecie są głodujący ludzie?*, w którym dzieci zastanawiają się nad przyczynami głodu na świecie i w głosowaniu wybierają te, które ich zdaniem w największym stopniu przyczyniają się do tego problemu.
4. Ćwiczenie pt. *Co to jest ubóstwo?*, w którym dzieci wyrażają opinie na temat tego, czym dla nich jest ubóstwo; ustawiają się na linii, na jej przeciwległych końcach znajdują się plansze z napisami „Zgadzam się” oraz „Nie zgadzam się”.
5. Ćwiczenie pt. *Jak możemy zmniejszyć ubóstwo na świecie?*, w którym uczniowie i uczennice w grupach szeregują wybrane dziesięć pomysłów na ograniczenie ubóstwa na świecie i dyskutują o najskuteczniejszych rozwiązaniach tego problemu.

Warsztaty w oparciu o wspomniane ćwiczenia przeprowadziliśmy w kilkunastu grupach dzieci w Polsce, w Wielkiej Brytanii, w Czechach i jeden w Ghanie, w okresie od 2011 do 2012 roku. Łącznie w warsztatach udział wzięło 862 dzieci, w wieku od dziewięciu do piętnastu lat.

Obserwacje i wyniki warsztatów uwzględniliśmy w proponowanych Państwu w publikacji scenariuszach zajęć. Mamy

nadzieję, że dzięki temu nasze materiały będą inspirować dzieci, nauczycielki i nauczycieli do samodzielnego, krytycznego myślenia i podważania stereotypów oraz zachęcać do podejmowania mądrych działań na rzecz bardziej sprawiedliwego świata dla wszystkich ludzi. Zainteresowanie dzieci złożoną tematyką globalną może być dużym wyzwaniem. Mamy nadzieję, że nasze materiały przyczynią się do rozwijania w dzieciach umiejętności potrzebnych do tego, aby stać się świadomymi i aktywnymi obywatelami i obywatelkami świata.

DLACZEGO ZBADANIE POCZĄTKOWEJ WIEDZY I POSTAW JEST WAŻNE?

Wstępne przyjrzenie się temu, jak uczennice i uczniowie postrzegają kraje globalnego Południa i ich mieszkańców, pozwala nam przede wszystkim ustalić, jakiej wiedzy dzieci potrzebują, aby mieć bardziej niestereotypowy i bliższy rzeczywistości obraz krajów globalnego Południa. W oparciu o wyniki warsztatu możemy opracować plan nauczania uwzględniający potrzeby i zainteresowania dzieci. Weźmy jakiś przykład. Załóżmy, że dzieci czerpią informacje o krajach Afryki głównie z mediów i kojarzą ten kontynent przede wszystkim z wyniszczającymi wojnami. W tej sytuacji możemy uwzględnić w nauczaniu materiały, które pokażą im inne aspekty współczesnego życia krajów tego kontynentu: życie kulturalne, społeczne, pokojowe współistnienie różnych grup etnicznych i religijnych, czy też wysiłki podejmowane przez Afrykańczyków na rzecz zachowania pokoju. Dzięki temu dzieci zyskają nowy, bliższy rzeczywistości obraz Afryki, a jej mieszkańcy przestaną być jedynie abstrakcyjnymi bohaterami wstrząsających wiadomości – staną się ludźmi takimi jak my.

Po drugie, zbadanie początkowej wiedzy pozwala także na śledzenie postępów w nauce i sprawdzanie skuteczności naszego nauczania. Daje możliwość obserwowania, jak dzieci ustosunkowują się do nowej wiedzy, rozwijają nowe umiejętności czy wyrażają postawy większej ciekawości i otwartości wobec świata.

Warto regularnie badać postępy w nauce w zakresie edukacji globalnej za pomocą niniejszego zestawu.

STWARZANIE DZIECIOM PRZESTRZENI DO DYSKUSJI

W proponowanych ćwiczeniach dzieci zachęcane są do wyrażania swoich opinii, wysłuchiwanie opinii innych, dyskusji w grupie i podejmowania wspólnych decyzji. Bardzo istotne jest więc wspieranie ich w tym zadaniu i stworzenie im bezpiecznej przestrzeni, w której mogą się wypowiedzieć.

Kiedy słuchamy bez oceniania wypowiedzi dziecka, dajemy mu sygnał, iż jego opinia i przemyślenia są ważne i wnoszą wkład do dyskusji w grupie. Pomagamy mu w ten sposób budować szacunek do samego siebie i czuć się swobodnie w grupie. Dziecko, czując się akceptowane, będzie szanowało wypowiedzi innych.

Stwarzając dziecku możliwość szczerego wypowiedzenia się na dany temat, zyskujemy też wiarygodne dane do ewaluacji. Uczniowie i uczennice czują się ośmieleni do wyrażania swoich prawdziwych poglądów, a nie tych, których – jak im się wydaje – oczekujemy od nich.

Pełne informacje o zestawie ćwiczeń do badania początkowego stanu wiedzy i postaw dzieci wobec zagadnień z zakresu edukacji globalnej można znaleźć w odrębnej publikacji Instytutu Globalnej Odpowiedzialności (IGO) pt. *Punkt wyjścia. Jak zbadać początkową wiedzę i postawy dzieci wobec krajów globalnego Południa, ich mieszkańców i ubóstwa na świecie?* Publikacja ta jest dostępna w wersji elektronicznej na stronie IGO, można ją także zamówić w wersji drukowanej.

PUNKT WYJŚCIA.
JAK ZBADAĆ PO CZĄTKOWĄ WIEDZĘ I POSTAWY
DZIECI WOBEC KRAJÓW GLOBALNEGO POŁUDNIA,
ICH MIESZKAŃCÓW I UBÓSTWA NA ŚWIECIE?

III SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ

W naszym podejściu do edukacji globalnej kładziemy nacisk na kształtowanie umiejętności psychospołecznych, niezbędnych zarówno w procesie edukacji, jak i w samym życiu. Proponowane scenariusze zajęć są ściśle związane z programem pięciu wyodrębnionych społecznych i emocjonalnych aspektów uczenia się (ang. *social and emotional aspects of learning*, SEAL). Program ten, od 2003 roku, jest z powodzeniem realizowany w brytyjskim systemie edukacji.

Celem programu jest rozwijanie u dzieci umiejętności emocjonalnych i społecznych, koniecznych do pomyślnej nauki. Badania przeprowadzone w Wielkiej Brytanii wskazują, że program pomaga dzieciom osiągać lepsze wyniki w nauce, zwiększa ich poczucie przynależności do grupy, poprawia zachowanie, rozwija umiejętność radzenia sobie w różnych sytuacjach społecznych i rozwiązywania konfliktów oraz po-

lepsza wyniki akademickie i te osiągnięte w późniejszej pracy.

W naszych materiałach łączymy metodę dociekań filozoficznych (patrz rozdział V wstępu) oraz podejście akcentujące emocjonalne i społeczne aspekty uczenia się. Oba te podejścia uzupełniają się. Metoda dociekań filozoficznych, kształtująca umiejętność pracy w grupie i krytycznego myślenia, to dobra podstawa do pracy nad emocjami i umiejętnościami społecznymi. Podczas dyskusji prowadzonych w kręgu w ramach sesji dociekań filozoficznych dzieci stają się bardziej świadome siebie, uczą się rozpoznawać i wyrażać własne uczucia oraz rozpoznawać emocje innych, rozwijają empatię i umiejętność współpracy. Oba podejścia pomagają dziecku kształtować i wzmacniać poczucie własnej wartości, akceptację samego siebie i szacunek dla innych.

SAMOŚWIADOMOŚĆ	Rozumienie siebie Odpowiedzialność za własne działania Świadomość, że emocje, myśli i zachowania są ze sobą powiązane Akceptacja samego/samej siebie
RADZENIE SOBIE Z EMOCJAMI	Wyrażanie emocji Kontrola emocji Refleksja i uczenie się przez doświadczenie Wyrażanie emocji adekwatnie do sytuacji
MOTYWACJA	Wyznaczanie celów Planowanie Świadomość konsekwencji, jakie mogą przynieść własne działania Planowanie długoterminowe za pomocą małych kroków Ocena własnego uczenia się, wyciąganie wniosków na przyszłość
EMPATIA	Rozumienie emocji innych osób Rozumienie różnych punktów widzenia Szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób Gotowość pomocy innym
UMIEJĘTNOŚCI SPOŁECZNE	Poczucie przynależności Świadomość własnej wartości Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów Dokonywanie mądrych wyborów Rozwiązywanie problemów

Poszczególne umiejętności wchodzące w skład pięciu emocjonalnych i społecznych aspektów uczenia się, na podstawie dokumentu brytyjskiego ministerstwa edukacji pt. *Enjoyment: social and emotional aspects of learning*.¹

¹ Dokument dostępny w wersji elektronicznej: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/SEAL%20Guidance%202005.pdf>

Poniższa tabelka pokazuje, które z wymienionych społecznych i emocjonalnych aspektów uczenia się są kształtowane w poszczególnych scenariuszach zajęć w niniejszym zestawie.

TYTUŁ SCENARIUSZA		Samoświadomość	Radzenie sobie z emocjami	Motywacja	Empatia	Umiejętności społeczne
1.1	Kto pierwszy					✓
1.2	Statystyki i życie		✓		✓	
1.3	Sieć powiązań				✓	✓
2.1	Fakt czy opinia: jak je odróżnić – część pierwsza					✓
2.2	Fakt czy opinia: jak je odróżnić – część druga				✓	✓
2.3	Jak wygląda szacunek?	✓			✓	✓
3.1	Pachnące mapy					✓
3.2	Jak sprawiedliwie podzielić czekoladę?				✓	✓
3.3	Zagadki czekolady				✓	✓
4.1	Jaś i Małgosia: zrównoważony rozwój			✓		✓
4.2	Jaś i Małgosia: emocje i empatia	✓			✓	✓
4.3	Jaś i Małgosia: ludzie i środowisko					✓
5.1	Jestem obywatelem/ obywatelką świata	✓				✓
5.2	I ty możesz zmieniać świat	✓				✓
5.3	Sfery wpływów			✓	✓	✓

IV REALIZACJA PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Opracowując niniejszy zestaw materiałów, dążyliśmy do tego, aby był on wartościowym i przydatnym wkładem w nauczanie i wychowywanie dzieci w szkole podstawowej, szczególnie w klasach IV–VI. Zależało nam jednocześnie na tym, żeby pomagał nauczycielkom i nauczycielom realizować podstawę programową.

W proponowanych Państwu scenariuszach zajęć skupiliśmy się na społecznych i emocjonalnych aspektach uczenia się (patrz tekst i tabelka pod tym tytułem) oraz wartościach związanych z postawami prospołecznymi. Jest to zbieżne z ogólnymi wymaganiami podstawy programowej dla szkół podstawowych, w tym m.in. z potrzebą rozwijania umiejętności pracy zespołowej oraz umiejętności uczenia się jako sposobu zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji. Podstawa programowa podkreśla także, jak ważne jest kształtowanie u dzieci takich wartości i postaw, jak uczciwość, odpowiedzialność, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza czy gotowość do podejmowania inicjatywy.¹

Naszym marzeniem jest, żeby niniejsze materiały były wykorzystywane jako wyjściowe teksty do ćwiczenia i nauczania konkretnych umiejętności, a nie tylko ciekawe, okazjonalne uzupełnienie lekcji. Przykładowo, za pomocą scenariuszy zawartych w tej publikacji można realizować następujące wymagania podstawy programowej języka polskiego dla klas IV–VI:

- sprawne czytanie tekstów cicho i głośno,
- określanie tematu i głównej myśli tekstu,
- wyciąganie wniosków wynikających z przesłanek zawartych w tekście,
- nazywanie swoich reakcji czytelniczych (np. wyrażanie emocji),
- konfrontowanie sytuacji bohaterów z własnymi doświadczeniami,
- wyrażanie swojego stosunku do postaci,
- omawianie akcji, wyodrębnianie wątków i wydarzeń,
- charakteryzowanie i ocenianie bohaterów,

- tworzenie spójnych tekstów na tematy poruszane na zajęciach,
- formułowanie pytań do tekstu,
- tworzenie wypowiedzi pisemnych, w tym – pamiętnika i dziennika, sprawozdania,
- sporządzanie planu twórczego wypowiedzi (ramowego i szczegółowego),
- uczestniczenie w rozmowie, słuchanie z uwagą wypowiedzi innych, mówienie na temat, prezentowanie własnego zdania i uzasadnianie go.

Nasze materiały mogą być także wykorzystywane do realizacji następujących punktów podstawy programowej historii dla klas IV–VI:

- refleksja nad otoczeniem społecznym (podawanie przykładów różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposobów ich zaspokajania; tłumaczenie, z odwoływaniem się do przykładów, na czym polega postępowanie sprawiedliwe; podawanie przykładów konfliktów między ludźmi i proponowanie sposobów ich rozwiązywania; wyjaśnianie znaczenia pracy w życiu człowieka i dostrzeganie jej społecznego podziału; opisywanie różnych grup społecznych, ze wskazywaniem ich roli w społeczeństwie; podawanie przykładów ważnych problemów współczesnej Polski, z wykorzystaniem różnych źródeł informacji),
- refleksja nad problemami ludzkości (wyjaśnianie, co oznacza powiedzenie: „świat stał się mniejszy” i wskazanie przyczyn tego zjawiska; opisywanie i ocena na przykładach wpływu techniki na środowisko naturalne i życie człowieka; wymienianie pożytków i niebezpieczeństw korzystania z mediów elektronicznych; opowiadanie o przejawach nędzy na świecie oraz formułowanie własnej opinii o działaniach pomocowych podejmowanych przez państwa lub organizacje pozarządowe).

Okazją do dyskusji o kwestiach społecznych w Polsce i na świecie oraz naszej roli w kształtowaniu świata są także godziny wychowawcze.

¹ Wg dokumentów dotyczących podstawy programowej ze strony Ministerstwa Edukacji Narodowej <http://www.men.gov.pl>.

V ZASTOSOWANIE METODY DOCIEKAŃ FILOZOFICZNYCH W EDUKACJI GLOBALNEJ

Program i zestaw metod „Filozofia dla dzieci” (ang. *Philosophy for Children*, w skrócie P4C) został opracowany w latach 70. w Stanach Zjednoczonych przez prof. Matthew Lipmana. Idea dociekań filozoficznych i zaproponowane przez Lipmana metody wkrótce doczekały się zwolenników również w Polsce.¹ W ramach programu zakłada się, że edukacja to nie tylko przekazywanie wiedzy, lecz także nauka samodzielnego, krytycznego myślenia. Na zajęciach dzieci rozwijają swoją naturalną, dziecięcą ciekawość, zastanawiają się nad otaczającym je światem, uczą się zadawania pytań, dyskutują i dociekają, czy świat wokół koniecznie musi być taki, jaki jest.

CZYM JEST KRYTYCZNE MYŚLENIE?

Koncepcja Lipmana kładzie nacisk przede wszystkim na myślenie krytyczne – takie, które jest logicznie poprawne, spójne i prowadzi do uzasadnionych wniosków.² Na zajęciach dzieci, zamiast przyjmować „prawdy” przekazywane przez autorytet, poddają je samodzielnemu badaniu. Uczą się przy tym myśleć elastycznie, odrzucać stereotypy, uświadamiać sobie swoje uprzedzenia. Jest to jednocześnie myślenie analityczne i twórcze, ponieważ wymaga od nich samodzielnego kojarzenia ze sobą faktów, opinii i zdarzeń oraz poszukiwania powiązań między nimi – może to prowadzić do bardzo interesujących odkryć intelektualnych.

Aby podczas zajęć uczniowie mogli ćwiczyć umiejętność krytycznego myślenia, nauczycielka lub nauczyciel powinni dać im możliwość dyskusowania nad różnymi poglądami. Nauczyciele i nauczycielki powinni także potrafić uzasadnić własne poglądy i przekonania, a także być otwarci na dialog i umieć przyznać się do własnych omyłek. Muszą zatem być gotowi na to, by ich poglądy ewoluowały.

KLASA JAKO „WSPÓLNOTA DOCIEKAJĄCA”

Kolejnym ważnym założeniem programu „Filozofia dla dzieci” jest to, że podczas zajęć uczniowie tworzą wraz

z nauczycielem lub nauczycielką „wspólnotę dociekającą” – grupę, która wspólnie formułuje pytania i problemy, a następnie poszukuje odpowiedzi i rozwiązań. Praca w takiej grupie ma formę dialogu (dyskusji), w którym biorą udział wszyscy, łącznie z nauczycielem. Wszyscy są też dla siebie równymi partnerami.³ W ten sposób uczestnicy nie tylko odkrywają (i uzgadniają) odpowiedzi na postawione pytania, ale także analizują sam proces myślenia i formułowania sądów. Sprawdzają, czy ich myśleniem nie rządzą stereotypy albo ukryte założenia. Zadaniem nauczyciela, obok aktywnego udziału w dyskusji, jest dodatkowo czuwanie nad poprawnym przebiegiem dyskusji.

Podczas wspólnych dociekań uczniowie uczą się między innymi:

- w zakresie pracy w grupie:
  - ▶ wspólnie poszukiwać odpowiedzi na pytania,
  - ▶ słuchać innych i odnosić się do ich wypowiedzi,
  - ▶ szanować odmienne opinie,
- w zakresie krytycznego myślenia i dyskusowania:
  - ▶ nie przyjmować na wiarę twierdzeń i informacji, które nie są przekonująco uzasadnione,
  - ▶ myśleć logicznie, używać precyzyjnych pojęć,
  - ▶ mówić w sposób przemyślany i odpowiedzialny,
  - ▶ uzasadniać swoje wypowiedzi, używać argumentów odpowiednich do sytuacji,
  - ▶ wyobrazić sobie możliwe konsekwencje głoszenia takiego czy innego poglądu.⁴

JAK WYGLĄDA METODA W PRAKTYCE?

Zajęcia w ramach programu „Filozofia dla dzieci” zazwyczaj mają ramową strukturę. Można je rozpocząć ćwiczeniem, które ma zintegrować uczniów. Polega ono na rysowaniu czegoś, wymyślaniu synonimów do podanego pojęcia, wcie-

¹ Upowszechnianiem edukacji filozoficznej w tym duchu zajmuje się Stowarzyszenie Edukacji Filozoficznej PHRONESIS – <http://www.phronesis.republika.pl>. Por. R. Piłat, *Filozofia dla dzieci*, „Biuletyn Olimpiady Filozoficznej” nr 4 (1992), s. 25–31; R. Piłat, *Filozofia dla dzieci*, „Edukacja i Dialog” nr 7 (1992); R. Piłat, „*Filozofowanie z dziećmi*” jako program etyki dla szkół podstawowych, „Etyka” nr 26 (1993), s. 135–143.

² M. Lippman, *Czym jest krytyczne myślenie*, [w:] B. Elwich, A. Łagodźka, *Filozofia dla dzieci. Wybór artykułów*, Fundacja „Edukacja dla Demokracji”, Warszawa 1996.

³ A.M. Sharp, *Wspólnota dociekająca. Edukacja dla demokracji*, „Edukacja Filozoficzna” nr 17 (1994), s. 184 i nast.

⁴ Ibidem, s. 186–187.

laniu się w określone role itp. Ćwiczenie takie powinno być dla uczniów interesujące, ponieważ ma ich zaktywizować i zaciekawić.

Centralną część zajęć stanowi dyskusja. Uczestnicy siadają w kręgu, tak, by widzieć się nawzajem, aby przełamać utarty schemat komunikowania się na linii nauczyciel–uczniowie. Każda wypowiedź jest więc adresowana do wszystkich, a nie tylko do nauczyciela czy nauczycielki.⁵ Punktem wyjścia do dyskusji może być głośna lektura tekstu, wykonanie określonego zadania w grupach (najlepiej utworzonych drogą losowania), materiał wizualny czy odegranie scenki. W tym punkcie najważniejsze jest, by zadanie to kierowało uczestników ku określonemu zagadnieniu i było punktem wyjścia do formułowania pytań i problemów. Następnie uczestnicy stawiają pytania, wszystkie zostają zapisane na tablicy, aby były dobrze widoczne. Z zasady zapisywane są wszystkie propozycje – nawet te „niemądre” lub z pozoru nie na temat. Po zebraniu pytań uczestnicy w jawnym głosowaniu wybierają zagadnienie, którego będzie dotyczyć dyskusja. **Każdy uczestnik, nie wyłączając nauczyciela**, może i powinien oddać **jeden głos**.

W wyjątkowych przypadkach prowadzący lub prowadząca może narzucić temat do dalszej dyskusji. Nie warto jednak robić tego zbyt często, ponieważ samodzielne proponowanie zagadnień bardzo pobudza uczniów do myślenia. Dyskusja może być dla nich ciekawsza, jeśli dotyczy problemów, na które sami zwrócili uwagę.

Dyskusja powinna toczyć się płynnie, tak, by uczestnicy nawiązywali do wypowiedzi poprzedników. Nauczyciel lub nauczycielka bierze w niej udział jako pełnoprawny uczestnik. Ważne jest, aby w pełni słuchał uczniów i raczej zadawał im pogłębione pytania, niż wygłaszał własne opinie.⁶

Na koniec można podsumować najważniejsze tezy, jakie pojawiły się w dyskusji i wypunktować na tablicy główne zagadnienia. Zajęcia **NIE MUSZĄ** zakończyć się znalezieniem odpowiedzi na wszystkie postawione pytania.

KORZYŚCI Z PROWADZENIA DOCIEKAŃ FILOZOFICZNYCH W SZKOLE

Poprzez wykorzystanie w edukacji globalnej metod zaczerpniętych z programu „Filozofia dla dzieci” uczniowie zyskują:

- nowatorski sposób pracy i możliwość prezentowania oraz obrony swoich poglądów; uczniowie zyskują poczucie, że ich zdanie ma znaczenie, jest brane pod uwagę;
- możliwość porozmawiania o tym, co ich naprawdę interesuje – mogą do pewnego stopnia wpływać zarówno na przebieg zajęć, jak i na poruszane na nich tematy;
- naukę samodzielnego, krytycznego myślenia, które jest

niezbędne w procesie stawania się świadomym, odpowiedzialnym członkiem społeczeństwa i obywatelem świata;

- możliwość zrozumienia znaczenia wielu codziennie podejmowanych wyborów – dzięki dyskusji nad globalnymi problemami;
- stymulację rozwoju poznawczego, rozbudzenie potrzeby stawiania pytań i inspirację do refleksji;
- naukę słuchania innych i szanowania ich poglądów – dzięki konieczności przestrzegania zasad dyskusowania.

Dzięki wykorzystaniu elementów programu P4C nauczycielki i nauczyciele zaś zyskują:

- atrakcyjny, pobudzający ciekawość i aktywność uczniów sposób prowadzenia części zajęć;
- zapoznanie się z metodą warsztatową, której elementy będą mogli wykorzystywać także na innych lekcjach;
- możliwość bliższego poznania uczniów i ich sposobu myślenia;
- okazję do połączenia walorów edukacyjnych i wychowawczych.

PROPOZYCJE WYKORZYSTANIA METODY P4C W EDUKACJI GLOBALNEJ

Edukacja nastawiona na naukę samodzielnego myślenia jest koniecznym elementem kształtowania postaw obywatelskich i świadomości globalnej.⁷ Jeżeli uczeń rozumie, że różne zjawiska występujące we współczesnym świecie są ze sobą powiązane, będzie potrafił podejmować w codziennym życiu odpowiedzialne, świadome decyzje. Będzie też świadomy tego, że wiele pozornie drobnych wyborów ma charakter moralny, zaś w całości składają się one na taką czy inną postawę wobec świata.

Edukacja globalna kładzie nacisk na troskę o innych, solidarność i poczucie wspólnoty. Podczas zajęć prowadzonych metodą wspólnych dociekań uczniowie muszą ze sobą nieustannie współpracować. Odpowiedzi na pytania rodzą się w dialogu, który zmusza do słuchania innych, zainteresowania się tym, co mają do powiedzenia oraz poszukiwania wspólnych punktów widzenia. Uczestnicy uczą się dyskutować w sposób, który nie rani innych – stają się tym samym bardziej empatyczni i otwarci na drugiego człowieka.

STOPNIOWE WPROWADZANIE

Nawet w przypadku, kiedy trudno przeprowadzić sesję dociekań filozoficznych według pełnego schematu, można wprowadzać elementy metody na wielu przedmiotach, zarówno w klasach I–III, jak i starszych.

⁵ B. Elwicz, A. Łagodzka, R. Piłat, *Filozofia dla dzieci. Informacja o programie*, Fundacja „Edukacja dla Demokracji”, Warszawa 1996, s. 7–8.

⁶ Ibidem, s. 9–10.

⁷ M. Nowicka-Kozioł, *Refleksyjność w szkole dla demokracji*, „Nowa Szkoła” (1993), s. 347–350.

W pracy z młodszymi dziećmi można położyć nacisk na ćwiczenia manualne, plastyczne oraz na własne doświadczenia dzieci, zachęcając je do opowiadania własnych historii związanych z określonym zagadnieniem. Poproszenie dzieci o podawanie przykładów wziętych z ich codziennego życia jest dobrą metodą na pokazanie uczniom i uczennicom, że omawiany problem dotyczy ich samych.

Wspólne dociekania można także prowadzić podczas lekcji z konkretnych przedmiotów. Najważniejszym elementem metody warsztatowej jest dyskusja. Sposób jej przeprowadzenia można modyfikować. Zamiast sadzać uczestników

w kręgu i dyskutować na forum całej klasy, można zaproponować uczniom rozmowę w grupach i spisanie najważniejszych wniosków, lub też podzielić uczniów w sposób losowy (np. za pomocą odliczania) na grupy „zwolenników” i „przeciwników” danego poglądu i poprosić ich o podanie argumentów za i przeciw.

Nauczyciel lub nauczycielka może zadawać uczniom pytania, które skierują uwagę dzieci na zagadnienia globalne i skłonią je do ich głębszego przemyślenia. Nauczyciel lub nauczycielka może więc:

- **zachęcać dzieci do precyzyjnego używania pojęć. Kiedy używają jakiegoś słowa – np. „sprawiedliwość” – warto je zapytać:**
  - ▶ *Co to jest sprawiedliwość, na czym ona polega?*
  - ▶ *Co przez to rozumiesz?*
  - ▶ *Jakie działanie określił(a)byś jako sprawiedliwe?*
  - ▶ *Jakim innym słowem mógł(a)byś to nazwać?*
  - ▶ *Czy możesz podać przykład?*
- **skłaniać uczniów do uzasadniania swojego stanowiska:**
  - ▶ *Dlaczego tak uważasz?*
  - ▶ *Skąd wiesz, że jest tak, jak mówisz?*
  - ▶ *Jak możesz to udowodnić?*
- **zachęcać do uświadamiania sobie konsekwencji danego sposobu myślenia:**
  - ▶ *Co z tego wynika?*
  - ▶ *Co by było, gdyby wszyscy ludzie tak myśleli?*
- **w pracy ze starszymi dziećmi – proponować im branie pod uwagę różnych punktów widzenia:**
  - ▶ *Czy można mieć inne zdanie?*
  - ▶ *Czy są ludzie, którzy myślą inaczej?*
  - ▶ *Czy może być tak, że i jedni, i drudzy mają rację?*
- **provokować uczniów do głębszego zastanowienia się nad różnymi aspektami danego zjawiska:**
  - ▶ *A co stałoby się, gdyby...?*
- **w zależności od przebiegu dyskusji – dalej pogłębiać temat:**
  - ▶ *Czy sprawiedliwość i równość są sobie bliskie?*
  - ▶ *Czy na sprawiedliwe traktowanie trzeba sobie czymś zasłużyć?*

**WPROWADZENIE
DO TEMATYKI
GLOBALNEJ**

1

1.1 KTO PIĘRWSZY

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- wprowadzenie do tematyki edukacji globalnej,
- analiza nierówności w skali globalnej.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- wyszukiwanie informacji w tekście.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- równość,
- potrzeby,
- pragnienia.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- karta pracy *Świat nierówności* (1 na 2–3 osoby),
- karta pracy *Pytania* (pytania w każdym zestawie powinny być ułożone w kolejności od 1 do 10),
- odpowiedzi dla nauczyciela/nauczycielki.

WPROWADZENIE

Podziel klasę na grupy, każda grupa powinna się składać z 5–6 osób. Zapowiedz grupom, że wezmą udział w konkursie, którego celem jest jak najszybsze wyszukanie pewnych informacji w podanych tekstach. Konkurs wygrywa ta grupa, która najszybciej poda swoją odpowiedź osobie prowadzącej zajęcia. Upewnij się, że uczniowie i uczennice rozumieją zadanie. Rozdaj kartę pracy *Świat nierówności*. Daj grupom ok. 5 minut na zapoznanie się z tekstem.

Zapytaj grupy, co czują, patrząc na podane statystyki. Czy nasuwają się im jakieś skojarzenia? Czy któryś fakt zrobił na nich szczególne wrażenie? Czy podane informacje są im obojętne? Który z podanych faktów najbardziej ich poruszył? Dlaczego? W jakich sytuacjach mogą usłyszeć podobne informacje? (Podane fakty i wydarzenia mają miejsce codziennie).

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

KONKURS

Potnij na paski kartę pracy *Pytania*. Podziel pytania na zestawy. Przygotuj po jednym zestawie pytań dla każdej grupy. Zaprosz przedstawicieli/ki grup do siebie i poproś o wylosowanie jednego pytania z zestawu. Po wylosowaniu pytania przedstawiciel/ka wraca do swojej grupy i odczytuje pytanie. Zadaniem grupy jest jak najszybsze udzielenie odpowiedzi na wylosowane pytanie. Przedstawiciel/ka grupy wraca do ciebie z odpowiedzią przygotowaną przez grupę. Jeśli odpowiedź jest poprawna, dajesz grupie nowe pytanie. Jeśli odpowiedź jest błędna, przedstawiciel/ka grupy musi wrócić do kolegów i koleżanek i ponownie przedyskutować odpowiedź. Przypominaj uczniom i uczennicom, że to konkurs i wygrywa grupa, która najszybciej udzieli poprawnych odpowiedzi na wszystkie pytania z zestawu. Konkurs kończy się, gdy wszystkie grupy odpowiedzą poprawnie na 10 pytań. Przygotuj drobną nagrodę dla zwycięskiej grupy!

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Pozbieraj teksty z faktami. Ponownie powtórz parę pytań. Sprawdź, czy uczniowie i uczennice wciąż pamiętają odpowiedzi. Jeszcze raz zapytaj grupy, czy mają jakieś uwagi, przemyślenia, komentarze. Zapytaj uczniów i uczennice o uwagi, pytania, wątpliwości, jakie przychodzą im do głowy po zapoznaniu się z faktami.

▶▶▶ Ta część zajęć może stanowić wstęp do sesji dociekań filozoficznych.

ŚWIAT NIERÓWNOŚCI

Globalne Południe – fakty

- Kraje globalnego Południa to kraje, które były skolonizowane przez kraje europejskie. Kraje globalnego Południa odzyskały niepodległość dopiero w latach 60. XX wieku.
- W krajach globalnego Południa mieszka 80% mieszkańców Ziemi, zarabiają oni 18% światowych dochodów.
- Kraje globalnego Południa, takie jak Demokratyczna Republika Kongo w Afryce, posiadają największe na świecie złoża surowców, takich jak złoto, diamenty, koltan, miedź i inne wykorzystywane w dzisiejszym przemyśle.
- Przeciętny mieszkaniec Bangladeszu emituje 0,3 ton metrycznych dwutlenku węgla, podczas gdy emisje przeciętnego mieszkańca Luksemburga wynoszą 20,4 ton metrycznych.
- 65% uchodźców w krajach Europy i Ameryki Północnej pochodzi z krajów globalnego Południa.
- Mimo globalnego kryzysu kraje globalnego Południa, takie jak Rwanda, notują stały wzrost gospodarczy.

Edukacja na świecie – fakty

- W wielu krajach globalnego Południa rządy nie mają pieniędzy na utrzymanie publicznej edukacji, ponieważ spłacają długi zaciągnięte u rządów krajów globalnej Północy.
- W 2010 roku 90% dzieci w krajach globalnego Południa rozpoczęło naukę w szkole podstawowej.
- Prawie miliard ludzi na świecie weszło w XXI wiek, nie umiejąc czytać ani pisać.
- Wykształcone kobiety częściej posyłają swoje dzieci do szkoły niż kobiety, które nie chodziły do szkoły.
- W skali globalnej (na całym świecie) w 2010 roku na 95 wykształconych młodych kobiet przypadało 100 wykształconych młodych mężczyzn.

Głód i żywność na świecie – fakty

- 870 mln ludzi na świecie nie ma wystarczającej ilości jedzenia.
- 98% ludzi, którzy cierpią głód, zamieszkuje kraje tzw. globalnego Południa.
- Ponad 50% jedzenia produkowanego w krajach globalnego Południa jest sprzedawane głównie do Europy, Stanów Zjednoczonych i Japonii.
- 66 mln dzieci w wieku 6-12 lat przychodzi do szkoły głodne.
- Obecnie na świecie produkuje się wystarczająco dużo żywności, by wyżywić wszystkich jego mieszkańców.
- Co roku na świecie marnuje się 1,3 mld ton żywności.

Ubóstwo – fakty

- Prawie połowa mieszkańców Ziemi żyje za mniej niż 8 zł dziennie.
- Na świecie żyje 2,2 mld dzieci, połowa z nich żyje w ubóstwie.
- Gdyby każdy chciał żyć tak jak przeciętny obywatel Stanów Zjednoczonych, potrzebowalibyśmy pięciu planet Ziemia.

Woda na świecie – fakty

- 84 mln ludzi na świecie nie ma dostępu do wody pitnej.
- 3,5 mln ludzi umiera rocznie z powodu chorób wywołanych przez brak czystej wody pitnej.
- Między 1990 a 2010 rokiem ponad 2 mld ludzi na świecie zyskało dostęp do bezpiecznych ujęć wodnych.
- Ponad 40% ludzi pozbawionych dostępu do wody pitnej mieszka w Afryce Subsaharyjskiej.
- Aby wyprodukować 1 l wody w butelce, jaką kupujemy w sklepie, trzeba zużyć 3 l wody pitnej.
- Tylko 0,6% światowych zasobów wody to woda pitna.

Opracowane na podstawie raportu Światowej Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), Międzynarodowego Funduszu Rozwoju Rolnictwa (IFAD) i Światowego Programu Żywnościowego (WFP), *The State of Food Insecurity in the World, Executive Summary*, 2012.

PYTANIA

Pyt. 1. Co się dzieje z połową żywności produkowaną przez kraje globalnego Południa?

Pyt. 2. Co znaczy określenie „globalne Południe”?

Pyt. 3. Ile dzieci żyje na świecie?

Pyt. 4. Ile procent dzieci w krajach globalnego Południa rozpoczęło naukę w szkole w 2010 roku?

Pyt. 5. Ile litrów wody pitnej zużywa się do produkcji litra wody butelkowanej?

Pyt. 6. Ile dzieci na świecie żyje w ubóstwie?

Pyt. 7. Ile procent ludzi na świecie żyje za mniej niż 8 zł dziennie?

Pyt. 8. Ilu ludzi umiera rocznie z powodu chorób wywołanych brakiem czystej wody pitnej?

Pyt. 9. Jaka część światowej populacji zamieszkuje globalną Północ, ile procent światowych dochodów jest ich udziałem?

Pyt. 10. Ilu planet potrzebowalibyśmy, gdyby każdy chciał żyć tak jak mieszkańcy USA?

ODPOWIEDZI

Pyt. 1. Co się dzieje z połową żywności produkowaną przez kraje globalnego Południa?
50% żywności produkowanej przez kraje globalnego Południa jest sprzedawane do krajów globalnej Północy.

Pyt. 2. Co znaczy określenie „globalne Południe”?
Termin „globalne Południe” odnosi się do krajów, które do drugiej połowy ubiegłego wieku były skolonizowane przez kraje europejskie. Mieszka w nich 80% światowej populacji. Są to często najbiedniejsze kraje na świecie. Nazywane też są krajami rozwijającymi się.

Pyt. 3. Ile dzieci żyje na świecie?
2,2 mld

Pyt. 4. Ile procent dzieci w krajach globalnego Południa rozpoczęło naukę w szkole w 2010 roku?
90%

Pyt. 5. Ile litrów wody pitnej zużywa się do produkcji litra wody butelkowanej?
3 l

Pyt. 6. Ile dzieci na świecie żyje w ubóstwie?
1 mld

Pyt. 7. Ile procent ludzi na świecie żyje za mniej niż 8 zł dziennie?
Ponad 3 mld

Pyt. 8. Ilu ludzi umiera rocznie z powodu chorób wywołanych brakiem czystej wody pitnej?
3,5 mln

Pyt. 9. Jaka część światowej populacji zamieszkuje globalną Północ, ile procent światowych dochodów jest ich udziałem?
20% mieszkańców Ziemi mieszka w krajach globalnej Północy i zarabia 82% światowych dochodów.

Pyt. 10. Ilu planet potrzebowalibyśmy, gdyby każdy chciał żyć tak jak mieszkańcy USA?
5

1.2 STATYSTYKI I ŻYCIĘ

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Radzenie sobie z emocjami
- Empatia

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- poznanie sytuacji rówieśników z całego świata,
- interpretacja globalnych statystyk.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- odgrywanie ról,
- prowadzenie wywiadu,
- ćwiczenie empatii poprzez aktywne słuchanie i zadawanie pytań.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- różnice,
- podobieństwa.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- karta pracy *Dzieci świata* – po jednej na osobę,
- karta pracy *Formularz* – po jednej na osobę,
- karta z faktami i statystykami *Świat nierówności*,
- taśma malarska,
- mapa świata z zaznaczonymi państwami.

WPROWADZENIE

Zapowiedz zabawę „wszyscy, którzy”. Poproś uczniów i uczennice, by ustawili swoje krzesła w kole. Krzesła powinno być tyle, ile osób na sali minus 1. Stań w środku koła. Ty również bierzesz udział w zabawie. Poproś, by na twój sygnał, wszyscy którzy spełniają wymienione przez Ciebie kryterium, wstali i zamienili się miejscami. Osoba, która nie zdążyła dobiec na nowe miejsce i została bez swojego miejsca, staje w środku koła i wydaje kolejne polecenie. W tej grze kryteria powinny odnosić się do informacji o rodzinie, najbliższym otoczeniu i zainteresowaniach.

Przykładowe polecenia:

- *wszyscy, którzy mają starszą siostrę,*
- *wszyscy, którzy mają brata,*
- *wszyscy, którzy mieszkają w bloku,*
- *wszyscy, którzy chodzą na pływalnię,*
- *wszyscy, którzy mają jakieś zwierzątko w domu,*
- *wszyscy, którzy lubią odrabiać pracę domową z matematyki,*
- *wszyscy, którzy pomagają rodzicom sprzątać/gotować.*

ODGRYWANIE ROLI

Po zakończonej grze zostańcie w kole. Podsumuj grę, mówiąc, że dotyczyła informacji o życiu, rodzinie i zainteresowaniach uczniów i uczennic. Poinformuj uczniów i uczennice, że teraz poznają kilkoro dzieci z różnych krajów na świecie. Rozłóż wśród uczniów i uczennic pocięte karty *Dzieci świata*. Daj im chwilę na zapoznanie się z osobą przedstawioną na wylosowanej karcie. Zadaniem uczniów i uczennic będzie wcielenie się w osobę z karty i przedstawienie się koledze/koleżance. Po 5 minutach poproś, by uczniowie i uczennice dobrali się w pary i w dwóch zdaniach przedstawili się partnerom/partnerkom. Następnie rozdaj wszystkim kopię karty pracy *Formularz* i poproś o wypełnienie informacji o nowo

* Rozumienie różnych punktów widzenia, szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób (EMPATIA)

poznany dziecku, którego rolę odgrywali.

Gdy wszyscy skończą się przedstawiać, zapytaj klasę o wrażenia z gry. Czy w nowo poznanych, przedstawionych osobach było coś szczególnego? Coś, co zwróciło uwagę uczniów i uczennic? Coś, o czym chcieliby porozmawiać? Zapisz zgłaszane przez uczniów i uczennice pomysły i problemy do dyskusji na tablicy.

WYWIAD

Podziel uczniów i uczennice na 2 równe grupy. Poleć im, by utworzyli 2 koła: wewnętrzne i zewnętrzne. Uczniowie i uczennice siedzą parami, twarzą do siebie. Osoby siedzące wewnątrz koła pozostają w roli. Ich zadaniem jest udzielenie wywiadu osobom z koła zewnętrznego. Osoby z koła zewnętrznego mogą zadać 3 pytania, dzięki którym poznają postaci, w które wcieliłi się koledzy i koleżanki. Po każdej serii 3 pytań dajesz sygnał do zmiany miejsc. Uczniowie i uczennice z wewnętrznego koła przesuwają się o jedno miejsce w prawo. Procedura powtarza się 2 razy. Następnie to osoby z koła wewnętrznego zaczynają prowadzić wywiad, a osoby z koła zewnętrznego wcielają się w role poznanych wcześniej postaci. Upewnij się, że każdy miał szansę prowadzić wywiad i udzielać go. Zadawane pytania mogą dotyczyć zarówno informacji zawartych w kartach *Dzieci świata* jak i innych, wyobrażonych przez dzieci szczegółów dotyczących życia ich rówieśników w innych krajach.

* Rozumienie różnych punktów widzenia, szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób (EMPATIA)

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Przyklej na podłodze taśmę malarską. Poproś uczniów i uczennice o ustawienie się na wyznaczonej przez taśmę linii. Zapowiedz, że będziesz wywoływać różne osoby. Zadaniem uczniów i uczennic jest zrobienie kroku do przodu za każdym razem, gdy wyczytana przez Ciebie informacja będzie prawdziwa dla postaci, w którą się wcieliłi. Jeśli uczniowie i uczennice nie znają prawdziwej odpowiedzi na pytanie, mogą zgadywać.

* Kontrola emocji, refleksja i uczenie się przez doświadczenie (RADZENIE SOBIE Z EMOCJAMI)

Stwierdzenia:

- *jestem chłopcem...*
- *jestem dziewczynką...*
- *mam 10 lat...*
- *mieszkam w Afryce...*
- *mieszkam w Azji...*
- *mam rodzeństwo...*
- *chodzę do szkoły...*
- *mam swoje łóżko...*
- *mieszkam w domu z cegły lub kamienia...*
- *mieszkam w mieście...*
- *mieszkam na wsi...*
- *mam w domu telewizor...*
- *mam swój własny pokój...*
- *pomagam rodzicom w pracy...*
- *mam dużo wolnego czasu...*
- *mam buty...*
- *lubię grać w gry komputerowe na swoim komputerze...*
- *mogę kupić sobie słodczyce lub zabawki...*

W czasie gry zwracaj uwagę uczniów i uczennic na to, gdzie stoją, jakich udzielają odpowiedzi, gdzie stoją inni, jakie są podobieństwa między życiem i sytuacją, co myślą na temat sytuacji przedstawianej przez siebie postaci.

Omar ma 8 lat. Mieszka z rodziną niedaleko miasta Cancún w południowo-wschodnim Meksyku. Tata Omara pracuje jako kierowca. Wozi turystów do hoteli. Mama Omara pracuje w domu, piecze ciasta, które potem sprzedaje innym ludziom. Omar ma brata, który ma na imię Octavio. Octavio ma 14 lat. Omar często pomaga rodzicom – chodzi po zakupy, pomaga tacie w budowie ich domu. Dom Omara ma jedno pomieszczenie z wydzielonym miejscem na kuchnię, jadalnię i sypialnię. Omar ma żółwia. Lubi się bawić z nim w ogrodzie. Omar lubi też chodzić na plażę i nurkować w oceanie. Jego ulubionym sportem jest gra w piłkę nożną. Omar chodzi do szkoły. Najbardziej lubi lekcje matematyki. W mieście Cancún są dzieci, które nie chodzą do szkoły, tylko pracują. Kiedy Omar dorośnie, chce pomagać takim dzieciom.

Celina ma 9 lat. Mieszka w lesie deszczowym w Brazylii. Pochodzi z plemienia Tembé. Jej tata jest wodzem plemienia. Rodzice Celiny uprawiają rośliny. Celina ma cztery siostry i jednego brata. Rodzina Celiny mieszka w domu zbudowanym z drewna i błota. W domu nie ma prądu. W domu Celiny są dwa pomieszczenia. W jednym z nich śpi Celina ze swoimi siostrami. Dziewczynki nie mają łóżek, śpią w kolorowych hamakach. Obowiązkiem Celiny jest przynoszenie wody dla rodziny. Celina chodzi po wodę ze studni do najbliższej wioski. Celina nie chodzi do szkoły, bo w wiosce nie ma nauczyciela. Celina lubi kąpać się w rzece. W rzece są aligatory i węże, ale Celina się ich nie boi, jest odważna.

Bakang ma 8 lat. Mieszka w wiosce Tshabong w Botswanie. Botswana to kraj na południu kontynentu afrykańskiego. Wioska, w której mieszka Bakang, leży na pustyni. Tata Bakang jest pasterzem. Mama Bakang zajmuje się domem, pilnuje ognia i chodzi po wodę. Bakang pomaga mamie. Rodzina Bakang mieszka w glinianym domu krytym strzechą. W domu Bakang nie ma prądu. Bakang lubi chodzić do szkoły, bo może tam spotkać swoje koleżanki i kolegów. Szkoła Bakang jest oddalona od domu o dwa kilometry, więc Bakang codziennie przemierza pieszo ponad 4 kilometry. W przyszłości Bakang chce być pielęgniarką i marzy o tym, by mieszkać w wielkim domu z bieżącą wodą i elektrycznością.

Daisuke ma 10 lat. Mieszka w mieście Ogawa w Japonii. Jego rodzice są rolnikami. Uprawiają warzywa i ryż, hodują zwierzęta. Daisuke ma jednego brata i jedną siostrę. Rodzina Daisuke ma też trzy psy. Daisuke mieszka w typowym japońskim domu zbudowanym z drewna. W domu są dwie sypialnie, pokój dzienny i kuchnia. Daisuke chodzi do szkoły sześć razy w tygodniu. Lubi lekcje biologii, ale nie lubi lekcji matematyki. W wolnym czasie jeździ na rowerze i gra na komputerze. Kiedy dorośnie, chce być naukowcem i badać szczątki dinozaurów.

Oscar ma 11 lat. Mieszka w Boliwii, w wiosce położonej w górach zwanych Andami. Oscar jest rdzennym mieszkańcem Boliwii. Jego mama jest rolniczką. Oscar ma brata i siostrę. Razem z rodzeństwem pomagają mamie na farmie, ponieważ tata Oscara nie żyje. Rodzina Oscara mieszka w małym domku. Nie mają telewizora, ale mają radio. Oscar uwielbia grać w piłkę. Za parę lat chce zostać piłkarzem. Oscar jeździ do szkoły na rowerze. Nie lubi szkoły, zwłaszcza matematyki – bo jest trudna, ale lubi nauczycielki i nauczycieli.

Esta ma 12 lat, pochodzi z ludu Fulani. Przodkowie Esty też byli nomadami jak inni Fulani. To oznacza, że nie mieli stałego miejsca zamieszkania, ale podróżowali, szukając miejsca do wypasu swoich krów. Esta mieszka w Gwinei, kraju w zachodniej Afryce. Mieszka w willi z ogrodem, w którym rosną drzewa mango. Tata Esty ma dwie żony. Esta ma dwóch braci, jedną siostrę i rodzeństwo przyrodnie. Tata Esty jest profesorem i wyklada na uniwersytecie. Jej mama jest nauczycielką i uczy w szkole Esty. Esta jeździ do szkoły razem z mamą. Kiedy dorośnie, chce być nauczycielką tak jak jej mama albo profesorem tak jak tata.

Mina ma 9 lat i mieszka w New Delhi. New Delhi to stolica Indii. Mina urodziła się na wsi, ale jej rodzina przeprowadziła się do miasta, po tym jak odebrano im ziemię pod wielką inwestycję przemysłową. Rodzina Miny mieszka i pracuje na budowie. Tata i mama Miny pracują jako murarze. Dom Miny jest zbudowany z cegły i ma blaszany dach. W domu Miny nie ma prądu, wody ani łazienki. Na terenie budowy mieszkają też inne rodziny. Dzieci robotników chodzą do szkoły, która też jest na placu budowy. Mina uczy się języka hindi i matematyki. Po szkole Mina pomaga rodzicom na budowie. Mina nie lubi miejsca, w którym mieszka, ponieważ nie ma tam drzew i wszędzie jest dużo kurzu. W przyszłości Mina chciałaby wrócić na wieś.

Muhammad ma 10 lat. Mieszka w Kairze, stolicy Egiptu. Tata Muhammada pracuje w biurze, a mama zajmuje się domem i dziećmi. Muhammad ma brata i siostrę. Muhammad chodzi do szkoły. Jego ulubione przedmioty to WF i geografia. Muhammad bardzo lubi piłkę nożną. Kair to duże miasto. Pełno w nim samochodów i dużo spalin, co nie jest dobre dla zdrowia. Muhammad spędza więc czas w domu, oglądając mecze w telewizji, grając w gry komputerowe. Kiedy dorośnie, chce być policjantem, żeby pomagać innym ludziom i chronić swój kraj. Muhammad marzy też o podróży dookoła świata.

Sabah ma 10 lat. Pochodzi z Jordanii. Rodzina Sabah jest bardzo duża i liczy 28 osób. Tata Sabah ma dwie żony i 23 braci i siostry. Latem wszyscy mieszkają razem w wielkim namiocie z koziej skóry, na zimę przenoszą się do stałego domu zbudowanego z kamienia. Kobiety i dziewczynki mieszkają wtedy osobno, bez mężczyzn i chłopców. Babcia Sabah mieszka razem z nimi. Rodzina Sabah jest tak duża, że czasem brakuje im jedzenia. Rodzina Sabah to nomadzi. To znaczy, że wypasają bydło i często zmieniają miejsce zamieszkania, szukając zielonych pastwisk. Sabah chodzi do szkoły tylko zimą. Szkoła zaczyna się o 7 rano i kończy w południe. Kiedy Sabah dorośnie, chce być weterynarzem i leczyć zwierzęta.

Sucart z Tajlandii ma 12 lat. Jego mama nie żyje, Sucart ma tylko tatę i dwie siostry. Tata Sucarta jest rolnikiem i uprawia ananasy. Sucart nie mieszka z tatą i siostrami – mieszka w świątyni buddyjskiej Wat Tanot, w Tajlandii. Uczy się, aby w przyszłości zostać mnichem. Mieszka w małym domku z bambusa i palmowych liści. Sucart ma bardzo dużo książek, kocha czytać książki i lubi się uczyć. W świątyni jest telewizor, ale Sucart woli swoje książki. Po zmroku czyta przy świetle lampy. Sucart wstaje o 5 rano, je śniadanie o 7, a obiad o 11. Po godzinie 12 nie wolno mu jeść. Taka jest tradycja buddyjskich mnichów w Tajlandii.

Rosita ma 10 lat, mieszka w Zachodniej Australii. Jej rodzina należy do rdzennych mieszkańców Australii, zwanych potocznie Aborygenami. Rdzenni mieszkańcy Australii mieszkają na tym kontynencie od ponad 4000 lat. Rosita mieszka z mamą, babcią i młodszym bratem oraz kuzynami. W domu Rosity nie ma kuchni. Wszystkie posiłki są gotowane na palenisku przed domem. Mama Rosity jest kucharką w restauracji. Najbliższa szkoła jest oddalona od domu Rosity o 150 km. To bardzo daleko, więc Rosita nie może chodzić do szkoły. Rosita uczy się w domu razem z przyjaciółmi i kuzynami. Kiedy dorośnie, chce pracować w biurze i zobaczyć duże miasto.

Rachel ma 11 lat, pochodzi z Francji. Rachel mieszka w wiejskim pałacyku, który należy do jej rodziny od 1715 roku. Wokół pałacyku są winnice. Rodzice Rachel produkują wino. Dom Rachel często odwiedzają turyści. Piją wino i jedzą lokalne przysmaki. Rachel pomaga rodzicom w przydomowej restauracji. Nakrywa do stołu i podaje gościom. W pałacyku jest 16 pokoi. Rachel ma swój pokój, w którym wiszą plakaty ze zdjęciami kotów. Rachel bardzo lubi koty – to jej ulubione zwierzęta. Rachel ma brata. Chodzą razem do szkoły. Rachel lubi historię. W wolnym czasie dużo rysuje i maluje.

FORMULARZ

Jak ma na imię? .....

Ile ma lat? .....

Z jakiego kraju pochodzi? .....

Gdzie mieszka (np. miasto, wieś)? .....

.....

Jak wygląda jej/jego dom? .....

.....

Czy ma rodzeństwo, jakie? .....

Czym zajmują się jej/jego rodzice? .....

.....

Czy pomaga rodzicom, w domu? .....

Jej/jego ulubiony przedmiot w szkole? .....

.....

Co robi w wolnym czasie? .....

Co chce robić, kiedy dorośnie? .....

Jakie ma marzenia? .....

.....

Jak ma na imię? .....

Ile ma lat? .....

Z jakiego kraju pochodzi? .....

Gdzie mieszka (np. miasto, wieś)? .....

.....

Jak wygląda jej/jego dom? .....

.....

Czy ma rodzeństwo, jakie? .....

Czym zajmują się jej/jego rodzice? .....

.....

Czy pomaga rodzicom, w domu? .....

Jej/jego ulubiony przedmiot w szkole? .....

.....

Co robi w wolnym czasie? .....

Co chce robić, kiedy dorośnie? .....

Jakie ma marzenia? .....

.....

Jak ma na imię? .....

Ile ma lat? .....

Z jakiego kraju pochodzi? .....

Gdzie mieszka (np. miasto, wieś)? .....

.....

Jak wygląda jej/jego dom? .....

.....

Czy ma rodzeństwo, jakie? .....

Czym zajmują się jej/jego rodzice? .....

.....

Czy pomaga rodzicom, w domu? .....

Jej/jego ulubiony przedmiot w szkole? .....

.....

Co robi w wolnym czasie? .....

Co chce robić, kiedy dorośnie? .....

Jakie ma marzenia? .....

.....

Jak ma na imię? .....

Ile ma lat? .....

Z jakiego kraju pochodzi? .....

Gdzie mieszka (np. miasto, wieś)? .....

.....

Jak wygląda jej/jego dom? .....

.....

Czy ma rodzeństwo, jakie? .....

Czym zajmują się jej/jego rodzice? .....

.....

Czy pomaga rodzicom, w domu? .....

Jej/jego ulubiony przedmiot w szkole? .....

.....

Co robi w wolnym czasie? .....

Co chce robić, kiedy dorośnie? .....

Jakie ma marzenia? .....

.....

1.3 SIĘĆ POWIĄZAŃ

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- dostrzeganie, jak złożony jest proces produkcji i transportu żywności (na przykładzie kakao i bananów),
- refleksja nad tym, co nas łączy z ludźmi z całego świata na poziomie lokalnym i globalnym.

CELE Z ZAKRESU JĘZYKA POLSKIEGO:

- napisanie streszczenia wydarzeń w oparciu o podane informacje.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- współzależności między ludźmi na świecie.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- kłębek sznurka,
- karty pracy (w zestawie jest 16 kart opisujących proces produkcji danego produktu):
  - ▶ proces produkcji bananów,
  - ▶ proces produkcji kakao.

WPROWADZENIE

Stań wraz z dziećmi w kole, następnie podaj każdemu z dzieci kartę pracy zawierającą przydzieloną im funkcję w **procesie produkcji i dystrybucji bananów lub kakao** i jej opis. Jeśli dzieci jest więcej niż 16, rozdaj każdemu po dwie karty z zestawu (masz do dyspozycji 2 zestawy po 16 kart opisujące proces produkcji i transportu bananów i kakao).

Poproś dzieci, by zapoznały się z informacją na karcie i zastanowiły nad wyznaczoną im funkcją (może to być związane z produkcją czy dystrybucją produktu bądź jego nabywaniem). Następnie poproś je, by po kolei odczytały na głos informację zamieszczoną na karcie i uniosły kartę do góry, tak by inne dzieci ją widziały (upewnij się, że dzieci nie stoją w kolejności, w której następują poszczególne etapy omawianego procesu). Zastanówcie się nad liczbą osób biorących udział w omawianym procesie produkcji (wspomnij, że etapy procesu są uproszczone na potrzeby lekcji i nie są opisane szczegółowo). Czy uczniowie i uczennice mają jakieś uwagi? Czy takie były ich wyobrażenia na temat omawianych procesów?

* Rozumienie różnych punktów widzenia (EMPATIA)

* Poczucie przynależności, współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

TWORZENIE SIECI POWIĄZAŃ

Podaj jednemu z dzieci szpulę ze wstążką lub sznurkiem i poproś, by trzymało za koniec wstążki, a szpulę podało osobie, z którą uważa, że ma bezpośredni związek. Dziecko ma za zadanie uzasadnić swój wybór, a następnie wrócić na swoje miejsce. Przykład: podaj szpulę dziecku, które jest kasjerem (kasjerką) i uważa, że ma coś wspólnego z właścicielem (właścicielką) kawiarni, a to dziecko z kolei uważa, że ma coś wspólnego ze straganiarzem... itd. Kontynuujcie grę dopóty, dopóki wszyscy nie będą w jakiś sposób **połączeni z innymi w złożonej sieci powiązań**. Zaznacz zarówno **powiązania lokalne** (sprzedawca w sklepie – klient), **jak i globalne** (producent – przewoźnik). Zapytaj uczniów i uczennice co sądzą o powstałej sieci i o czym ona świadczy (**współzależność, złożoność łańcucha produkcji** itd.). Zastanówcie się głębiej nad tymi współzależnościami. Zauważcie, jak jedna rzecz, która wpływa na jeden z etapów procesu, oddziałuje na pozostałe etapy, np. „pracownik plantacji bananów z jakiegoś powodu nie jest w stanie chronić bananowców przed szkodnikami, więc są słabe plony...?”. Poproś dziecko z funkcją pracownika plantacji bananów, by poruszyło ręką trzymającą sznurek. Jak to wpływa na całą sieć? Poproś dzieci, by zastanowiły się nad konsekwencjami, które poniosłyby pozostałe osoby, gdyby wspomniana sytuacja zaistniała. Przedyskutujcie to na forum klasy.

Kolejne przykłady sytuacji:

- Kierowcy tirów i ciężarówek strajkują i odmawiają rozwożenia towaru, ponieważ cena paliwa wzrosła.
- Miała miejsce powódź, więc są nieurodzajne plony.

STRESZCZENIE WYDARZEŃ

Dzieci mają za zadanie napisać streszczenie wydarzeń, w którym opisują, co może się zdarzyć, gdy jakiś czynnik wpływa negatywnie na ciągłość procesu, w konsekwencji przerywając go. Możesz wykorzystać różne scenariusze wydarzeń (kilka wspomnianych powyżej). Dzieci mogą pracować samodzielnie lub w grupach, wykorzystując informacje uzyskane podczas całej lekcji. Zróbcie listę scenariuszy bardziej pozytywnych wydarzeń i zastanówcie się nad ich konsekwencjami, np. cieplejszy (wilgotniejszy) klimat... zwiększona produkcja... większy eksport itd.

▶▶▶ **Ta część zajęć może stanowić wstęp do sesji dociekań filozoficznych.**

Ważna uwaga: opisy ról i etapów procesu produkcji bananów, kakao i bawełny są uproszczone na potrzeby lekcji.

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

- ▶▶▶ Zróbcie wystawę pt. *Sieć powiązań*, przedstawiającą złożoność łańcucha produkcji kakao, bananów lub bawełny.
- ▶▶▶ Rozbudowujcie wystawę, dodając różne produkty i kraje!

SIĘĆ POWIĄZAŃ – PROCES PRODUKCJI I TRANSPORTU BANANÓW

Pracowniczka na plantacji bananów: „Doglądam bananów i dbam o to, żeby nie niszczyły ich żadne szkodniki”.

Lokalny kierowca ciężarówki: „Transportuję skrzynie z bananami do miejsca ich skupu”.

Osoba pakująca banany: „Zbieram banany, myję je i pakuję do pudełek”.

Właścicielka plantacji bananów: „Zarządzam wieloma pracownikami i pracowniczkami na plantacji, jestem odpowiedzialna za zbiory bananów”.

Przewoźnik: „Pracuję na wielkich kontenerowcach, które przewożą drogą morską banany z Afryki do Europy”.

Dystrybutor w Europie: „Decyduję, które partie bananów idą do jakiego sklepu”.

Kierowca ciężarówki w Europie: „Dowożę banany do sklepów”.

Właściciel supermarketu: „Decyduję o tym, jakie produkty (w tym banany) nasz sklep sprzedaje”.

Osoba układająca towar na półkach: „Dopilnowuję, żeby na półkach w supermarkecie były świeże owoce i warzywa z całego świata”.

Kasjer: „Skanuję i pakuję kupione przez ludzi towary, pobieram od nich zapłatę”.

Sprzedawca na bazarze: „Sprzedaję warzywa i owoce na lokalnym bazarze”.

Właścicielka kawiarni: „Prowadzę kawiarnię, sprzedajemy w niej dużo ciast z bananami”.

Nauczyciel w szkole: „Młodzież w naszej szkole bardzo lubi jeść banany na drugie śniadanie”.

Tata: „Bardzo lubię jeść banany w czasie przerwy w pracy”.

Pracowniczka restauracji: „Serwujemy naszym klientkom i klientom desery z bananami”.

Dziecko: „Uwielbiam jeść banany!”

SIĘĆ POWIĄZAŃ – PROCES PRODUKCJI I TRANSPORTU KAKAO

Pracownik plantacji kakaowców: „Zajmuję się drzewami kakaowca i pilnuję, by dobrze rosły”.

Osoba zbierająca owoce kakaowca: „Ścinam owoce kakaowca i rozłupuję je, by wyjąć z nich nasiona”.

Pracownik odpowiedzialny za fermentację nasion: „Zbieram nasiona kakao, zawijam je w liście, by poddać je procesowi fermentacji, a następnie suszę je na dużych stołach”.

Pracowniczka odpowiedzialna za ważenie nasion: „Zbieram i ważę wysuszone nasiona, dbam o to, by były dobrej jakości”.

Handlowiec: „Kupuję worki nasion kakao i przesyłam je do fabryki, gdzie są wykorzystywane do produkcji czekolady”.

Przewoźnik: „Pracuję na statkach, które transportują nasiona kakao z Ghany i innych krajów w Afryce do Europy”.

Pracowniczka fabryki: „Obsługuję maszynę, która służy do wypalania nasion kakao. Następnie, za pomocą prasy, nasiona są mielone, a uzyskaną płynną masę rozdziela się na masło kakaowe i proszek kakaowy”.

Pracowniczka fabryki: „Obsługuję maszynę, która dodaje cukier i mleko, by stworzyć mieszankę czekoladową. Ta, po wymieszaniu i schłodzeniu, jest przelewana do form w kształcie tabliczek czekolady”.

Pracownik fabryki: „Obsługuję maszynę, która owija tabliczki czekolady w sreberko i pakuje je do pudełek”.

Kierowca ciężarówki: „Jeżdżę po całej Polsce, rozwożąc do sklepów tabliczki czekolady, czekoladowe jajka, czekoladę w proszku i inne wyroby czekoladowe”.

Pracownik supermarketu: „Układam produkty z czekolady na półkach sklepowych”.

Osiedlowa kioskarka: „Sprzedaję w kiosku batony czekoladowe”.

Właścicielka kawiarni: „Zimą podajemy pyszną gorącą czekoladę, a latem – napoje czekoladowe”.

Pracownik hotelu: „Naszym gościom wręczamy gratis czekoladki na powitanie”.

Babcia: „Kupuję czekoladę moim wnukom i wnuczkom, kiedy przyjeżdżają do mnie z wizytą”.

Dziewczynka: „Uwielbiam lody czekoladowe”.

**NASZE
WYOBRAŻENIA
O NAS SAMYCH
I INNYCH**

2

2.1 FAKT CZY OPINIA: JAK JE ODRÓŻNIĆ – CZĘŚĆ PIERWSZA

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- zrozumienie wartości i wagi krytycznego myślenia, w tym odróżniania faktów od opinii,
- podważanie stereotypów związanych z krajami globalnego Południa poprzez czytanie i dyskusowanie o przykładach sukcesów i osiągnięć ludzi z krajów globalnego Południa.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- postrzeganie innych krajów i ich mieszkańców,
- stereotypy.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- pocięta karta pracy *Fakt czy opinia – co jest co?*

CELE Z ZAKRESU JĘZYKA POLSKIEGO:

- umiejętność odróżniania faktów od opinii,
- ocenianie wiarygodności tekstu (przekazu medialnego) poprzez porównanie liczby faktów i opinii,
- rozpoznawanie języka perswazji i sformułowań oceniających.

CZAS: 45 minut.

WPROWADZENIE

Stańcie w kółku i zagrajcie w grę *w górę – w dół*. Zasady gry: gracze (dzieci) a) pozostają w pozycji stojącej, jeżeli w zupełności zgadzają się z danym stwierdzeniem; b) uginają kolana, jeżeli tylko częściowo się z nim zgadzają i c) klękają, jeżeli w ogóle się z nim nie zgadzają.

Najpierw zadaj następujące pytania:

- kto czyta gazety?
- kto czyta czasopisma (magazyny)?
- kto ogląda wiadomości w telewizji?
- kto sprawdza wiadomości w internecie?
- kto sprawdza wiadomości na fejsie (facebooku)?
- kto w ogóle nie sprawdza wiadomości?

Następnie zadaj pytania, które odnoszą się do innych krajów:

Skąd czerpiesz wiedzę o tym, co dzieje się w innych krajach (na świecie)?

Czy źródło twojej wiedzy to:

- telewizja?

- radio?
- gazety?
- internet?
- bezpośrednie relacje świadków zdarzeń?
- czy uważasz, że to, co czytasz w gazetach lub słyszysz w radiu, jest zawsze prawdą?
- czy sądzisz, że wszystko, co jest przedstawione w wiadomościach, jest prawdą?

Następnie przedyskutujcie swoje spostrzeżenia na forum klasy, wykorzystując następujące pytania pomocnicze:

- jak można ustalić, co jest prawdą, a co nie?
- jak można sformułować wyważoną opinię?
- jak można znaleźć informacje na ten sam temat prezentujące odmienne punkty widzenia?

Spiszcie spostrzeżenia i wnioski na tablicy lub flipcharcie, by później móc łatwo się do nich odwołać, wykonując ćwiczenie poświęcone umiejętnościom korzystania z mediów. Powiedz dzieciom, że na kolejnych zajęciach będziecie czytać fragmenty artykułów (wycinki z gazet), natomiast na dzisiejszych zajęciach skupicie się na zrozumieniu różnic między faktem a opinią.

DYSKUSJA

Zapytaj dzieci, co rozumieją przez słowa „fakt” i „opinia”. Przedyskutujcie to na forum klasy i spiszcie wasze definicje na tablicy – będą one wam potrzebne w dalszej części zajęć. Następnie spytaj dzieci, dlaczego umiejętność dostrzegania różnicy między faktem a opinią jest tak ważna. Wykorzystaj następujące kwestie w waszych rozważaniach:

- Fakt jest niepodważalny – ma lub miał miejsce w rzeczywistości.
- Fakt pozostaje niezmienny, niezależnie od tego kto o nim mówi.
- Prawdziwość faktu można sprawdzić; istnieją dowody potwierdzające jego prawdziwość.
- Kiedy używamy słów: *Myszę, że...* lub *Sądzę, że...* wskazujemy na to, że przedstawiamy własne opinie, a nie fakty. Wyrażanie opinii, nie poprzedzone słowami takimi jak *Według mnie...* lub *Uważam, że...*, może być próbą zaprezentowania własnego zdania jak twardego faktu.
- Użycie przymiotników takich jak *wspaniały, dobry, zły, najlepszy, najgorszy* sugeruje wyrażenie osobistej i subiektywnej oceny jakości omawianych rzeczy lub produktów. Te przymiotniki wskazują na to, że opinia jest przedstawiona jako fakt.
- Użycie słów uogólniających, np. *wszyscy, wszystko, zawsze*, jest częściej spotykane w kontekście wyrażania opinii i przypuszczeń niż faktów.
- Fakty są niepodważalne i istnieją niezależnie od naszej o nich opinii, jednakże można je interpretować i w ten sposób tworzyć (formułować) własne opinie. Ludzie mogą mieć różne opinie w zależności od wartości, które wyznają i tego, co uważają za ważne w życiu.
- Ludzie, przedstawiając swoje opinie jako fakty, manipulują nami i są w stanie przekonać nas do własnych racji. Jeżeli sam lub sama nie znasz faktu, jesteś podatna (y) na manipulację.

Następnie rozdaj dzieciom karty pracy: *Fakt czy opinia – co jest co?* Dzieci pracują w parach lub grupach trzyosobowych. Mają za zadanie ustalić, które stwierdzenia są faktami, a które opiniami, a następnie ułożyć wycięte karteczki na dwóch kupkach.

***Współpraca
dla osiągnięcia
wspólnych celów
(UMIEJĘTNOŚCI
SPOŁECZNE)**

Ważna uwaga: stwierdzenia na załączonej karcie pracy można zmienić i przystosować do wiedzy i zainteresowań konkretnej grupy uczniów i uczennic.

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

▶▶▶ Przedyskutujcie odpowiedzi na forum klasy. Zapytaj dzieci, co pomogło im zdecydować, które stwierdzenie jest faktem, a które opinią. Poproś ochotników, by podali przykłady stwierdzeń zarówno faktów jak i opinii dotyczących innych krajów. Przedyskutujcie przedstawione propozycje.

Scenariusz przygotowany na podstawie materiałów Leeds Development Education Centre: *Fact or opinion, w: Is globalisation helping the world communicate?*, 2005.

FAKT CZY OPINIA – CO JEST CO?

FAKT	OPINIA
Jesteśmy teraz w szkole.	Język francuski jest trudny.
Sądzę, że większość ludzi w Polsce ma dostęp do internetu.	Bogaci ludzie powinni dzielić się tym, co mają, z ubogimi, np. powinni płacić wyższe podatki.
Senegal w Afryce ma dostęp do Oceanu Atlantyckiego.	W Polsce masz prawo głosować, jak ukończysz 18 lat.
Hiszpania jest piękniejsza niż Grecja.	Michael Jackson nie żyje.
Ziemia jest planetą, a nie gwiazdą.	Postawa rządu w tej sprawie była skandaliczna.

2.2 FAKT CZY OPINIA: JAK JE ODRÓŻNIC – CZĘŚĆ DRUGA

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- zrozumienie wartości i wagi krytycznego myślenia, w tym odróżniania faktów od opinii,
- podważanie stereotypów związanych z krajami globalnego Południa poprzez czytanie i dyskusowanie o przykładach sukcesów i osiągnięć ludzi z krajów globalnego Południa.

CELE Z ZAKRESU JĘZYKA POLSKIEGO:

- umiejętność odróżniania faktów od opinii,
- ocenianie wiarygodności tekstu (przekazu medialnego) poprzez porównanie liczby faktów i opinii,
- rozpoznawanie języka perswazji i sformułowań oceniających.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- postrzeganie innych krajów i ich mieszkańców,
- stereotypy.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- przykładowy artykuł: *Habiba Rage z Kenii* i/lub artykuły wyszukane i zebrane przez nauczyciela,
- kolorowe flamastry,
- karta pracy *Fakt czy opinia – jak je odróżnić?*,
- wypełniona karta pracy dla nauczycielki/nauczyciela.

WPROWADZENIE

Rozpocznij zajęcia, zadając dzieciom pytanie, co wiedzą na temat kraju, który wybrałeś/aś do omawiania. Jeżeli korzystasz z załączonego artykułu, zapytaj: *Co wiecie o Kenii i jej mieszkańcach i mieszkankach?* Spiszcie na tablicy pierwsze uwagi wyrażone przez dzieci. Możecie również sprawdzić na mapie, gdzie dokładnie leży Kenia (lub inny kraj, jeżeli omawiacie inny kraj). Następnie spytaj dzieci, skąd pochodzi ich wiedza o Kenii: z internetu, od rodziców czy przyjaciół, książek, filmów fabularnych lub dokumentalnych itd.

ĆWICZENIE

Przypomnij dzieciom dyskusję z poprzedniej lekcji o faktach i opiniach oraz nawiąż do listy definicji i kryteriów „co jest faktem, a co opinią”, którą wspólnie stworzyliście. Spytaj uczennice i uczniów, dlaczego uważają, że ważne jest umieć dostrzegać różnice między faktem a opinią. Następnie przedyskutujcie rolę języka perswazji i porozmawiajcie o tym, dlaczego przedstawiciele mediów (radio, telewizja, prasa) go używają.

Masz do dyspozycji jeden artykuł o Habibie Rage z Kenii. Możesz również wyszukać inne stosowne artykuły, prezentujące historie przedsięwzięć podjętych w Afryce: takich, które odniosły sukces, oraz takich, które ukazują w niestereotypowy sposób rzeczywistość krajów globalnego Południa. Historie te mogą opisywać lokalne inicjatywy, pomysły skutecznych rozwiązań czy sfery życia, które nieczęsto są kojarzone z Afryką. Zalecane jest wykorzystanie artykułów zaczerpniętych z mediów afrykańskich przedstawiających historie z perspektywy afrykańskiej. Druga opcja to wykorzystanie artykułów opisujących tę samą historię z dwóch perspektyw: afrykańskiej i europejskiej.

Rozdaj każdemu dziecku artykuł i poproś, by przeczytało go po cichu, a następnie zaznaczyło jednym kolorem zdania przedstawiające fakty, a innym kolorem – zdania przedstawiające opinie. Następnie stwórz grupy trzy- lub czteroosobowe i poproś dzieci, by przedyskutowały swoje spostrzeżenia z pozostałymi dziećmi w grupie. Po dyskusji dzieci mają za zadanie uzupełnić tabelkę w karcie pracy: *Fakt czy opinia – skąd to wiemy?*, spisując fakty i opinie z artykułu oraz sformułowania oceniające i przykłady użycia języka perswazji. Na koniec zajęć dzieci w każdej grupie podliczają wynik w „rozgrywce – fakty kontra opinie” i decydują o wiarygodności artykułu.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

* Rozumienie różnych punktów widzenia (EMPATIA)

Jeżeli zdecydowałaś/eś się wykorzystać kilka różnych artykułów, poproś dzieci w poszczególnych grupach, by omówiły swoje artykuły na forum klasy i przedstawiły fakty i opinie w nich zawarte. Przedyskutujcie wiarygodność tych artykułów oraz wpływ, jaki użycie języka perswazji może mieć na czytających, np. postrzeganie danego kraju czy danej sprawy.

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

▶▶▶ Uczennice i uczniowie mogą opisać jedno z niedawnych wydarzeń w szkole (np. apel, wystawę, imprezę), świadomie wykorzystując w tekście fakty i własne opinie, a następnie dać swoje prace do przeczytania innym dzieciom lub zamieścić je w gazecie szkolnej, na stronie internetowej itp.

▶▶▶ Dzieci mogą stworzyć listę rzeczy, na które powinien być wyczulony świadomy odbiorca informacji, np.:

- ▶ na co zwracać uwagę,
- ▶ co powinno nam sygnalizować, że informacja jest potencjalnie nierzetelna,
- ▶ jak odróżniać ważną informację od nieistotnej itp.

▶▶▶ Lekcja ta może również posłużyć jako punkt wyjścia do rozważań na temat stereotypów. Na początku uczniowie i uczennice mogą przedyskutować powody, dla których formułujemy opinie. Następnie warto pogłębić temat stereotypów, np. jak powstają i jaka jest ich rola w tworzeniu wyobrażeń na temat otaczającego nas świata i ludzi.

Scenariusz przygotowany na podstawie materiałów Leeds Development Education Centre: *Fact or opinion, w: Is globalisation helping the world communicate?*, 2005.

HABIBA RAGE Z KENII

Telefony komórkowe zasilane energią słoneczną umożliwiają Kenijczykom rozmowy

38-letnia Habiba Rage z wioski Alago Alba w północno-wschodniej Kenii, w Afryce, zajmuje się handlem. Na co dzień w pracy korzysta z telefonu komórkowego.

W jej wiosce nie ma prądu, ale jej telefon komórkowy jest napędzany energią słoneczną – ładowarka do telefonu przechwytuje i magazynuje energię słoneczną. Taki telefon jest dość tani. Co więcej, jest przyjazny dla środowiska, ponieważ jest wytwarzany z elektronicznych odpadów z recyklingu. Telefony produkowane są przez firmę Safaricom i kenijską firmę Mobitelea Ventures.

„To wspaniały wynalazek”, mówi Michael Odera, szef biura zajmującego się zmianami klimatycznymi, w kenijskim Ministerstwie Środowiska i Zasobów Naturalnych. „Jest przyjazny dla środowiska i pomaga nam radzić sobie z przerwami w dostawie elektryczności”.

Ocenia się, że w Kenii tylko 5% ludzi mieszkających w wioskach i 51% ludzi mieszkających w miastach ma prąd.

Na podstawie: David Njagi, *Kenya: Solar Powered Phones Recharge Nation's Conversations*, <http://allafrica.com/stories/201205110322.html> 10.05.2012

HABIBA RAGE Z KENII

Telefony komórkowe zasilane energią słoneczną umożliwiają Kenijczykom rozmowy

38-letnia Habiba Rage z wioski Alago Alba w północno-wschodniej Kenii, w Afryce, zajmuje się handlem. Na co dzień w pracy korzysta z telefonu komórkowego.

W jej wiosce nie ma prądu, ale jej telefon komórkowy jest napędzany energią słoneczną – ładowarka do telefonu przechwytuje i magazynuje energię słoneczną. Taki telefon jest dość tani. Co więcej, jest przyjazny dla środowiska, ponieważ jest wytwarzany z elektronicznych odpadów z recyklingu. Telefony produkowane są przez firmę Safaricom i kenijską firmę Mobitelea Ventures.

„To wspaniały wynalazek”, mówi Michael Odera, szef biura zajmującego się zmianami klimatycznymi, w kenijskim Ministerstwie Środowiska i Zasobów Naturalnych. „Jest przyjazny dla środowiska i pomaga nam radzić sobie z przerwami w dostawie elektryczności”.

Ocenia się, że w Kenii tylko 5% ludzi mieszkających w wioskach i 51% ludzi mieszkających w miastach ma prąd.

Na podstawie: David Njagi, *Kenya: Solar Powered Phones Recharge Nation's Conversations*, <http://allafrica.com/stories/201205110322.html> 10.05.2012

FAKT CZY OPINIA – JAK JE ODRÓŻNICĆ?

<p>Ocena wiarygodności testu: liczba faktów i liczba opinii w tekście</p>	
<p>Tu wpisz słowa, które są osobistą OCENĄ autora lub autorki tekstu</p>	
<p>Tu wpisz zdania, które przedstawiają OPINIE</p>	
<p>Tu wpisz zdania, które przedstawiają FAKTY</p>	

FAKT CZY OPINIA – JAK JE ODRÓŻNIĆ?

Wypełniona tabelka dla nauczycielki/nauczyciela

<p>Tu wpisz zdania, które przedstawiają FAKTY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 38-letnia Habiba Rage z wioski Alago Alba w północno-wschodniej Kenii, w Afryce, zajmuje się handlem. Na co dzień w pracy korzysta z telefonu komórkowego. ▪ W jej wiosce nie ma prądu, ale jej telefon komórkowy jest napędzany energią słoneczną – ładowarka do telefonu przechwytuje i magazynuje energię słoneczną. ▪ Co więcej, jest przyjazny dla środowiska, ponieważ jest wytwarzany z elektronicznych odpadów z recyklingu. ▪ Telefony produkowane są przez firmę Safaricom i kenijską firmę Mobicalea Ventures. 	<p>Tu wpisz zdania, które przedstawiają OPINIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Taki telefon jest dość tani. „To wspomniały wynalazek”, mówi Michael Odera, szef biura zajmującego się zmianami klimatycznymi, w kenijskim Ministerstwie Środowiska i Zasobów Naturalnych. „Jest przyjazny dla środowiska i pomaga nam radzić sobie z przerwami w dostawie elektryczności”. ▪ Ocenia się, że w Kenii tylko 5% ludzi mieszkających w wioskach i 51% ludzi mieszkających w miastach ma prąd. 	<p>Tu wpisz słowa, które są osobistą OCENĄ autora lub autorki tekstu</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ tani ▪ wspaniały 	<p>Ocena wiarygodności tekstu: liczba faktów i liczba opinii w tekście</p> <p>fakty/opinie: 5/4</p>
---	---	---	---

2.3 JAK WYGLĄDA SZACUNEK? ETYCZNE PRZEDSTAWIANIE KRAJÓW GLOBALNEGO POŁUDNIA

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Samoświadomość
- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- poznanie wartości leżących u podstaw etycznej komunikacji,
- rozpoznawanie obrazów zgodnych z *Kodeksem w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów globalnego Południa* opracowane przez CONCORD.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- argumentowanie i uzasadnianie własnych decyzji,
- praca z materiałem wizualnym.

CZAS: 90 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- szacunek,
- równość,
- solidarność.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- cztery kopie zestawu zdjęć (dostępnych do pobrania ze strony IGO: www.igo.org.pl, w zakładce *Edukacja globalna*) – jeden zestaw z pociętymi na kawałki zdjęciami, drugi, trzeci i czwarty w całości,
- kartki papieru formatu A4 z zapisanymi hasłami „szacunek”, „równość”, „solidarność”,
- karta pracy *Opisy zdjęć*.

WPROWADZENIE

Przed lekcją przygotuj kartki A4 z hasłami w liczbie umożliwiającej pracę dziewięciu grupom. Rozłóż kartki na podłodze w odstępach, tak, by uczniowie i uczennice mogli się swobodnie przemieszczać między kartkami. Zaprosz dzieci do sali. Poproś, żeby stanęli przy wybranym przez siebie hasle. Przypomnij, że hasła się powtarzają, więc jeśli ktoś wybrał np. hasło „szacunek”, ale przy jednej kartce jest już zbyt dużo osób, może poszukać tego hasła na sali i stanąć lub usiąść przy następnej kartce z tym hasłem. Ważne, by przy każdej kartce była mniej więcej taka sama liczba osób. Gdy wszyscy zajęli już swoje miejsca, poproś, aby w grupach zastanowili się, co oznacza dla nich hasło z kartki, przy której stoją, dlaczego je wybrali, jak rozumieją to pojęcie. Zachęć uczniów i uczennice do zadawania pytań związanych z hasłem z kartki i podawania przykładów z życia, ilustrujących te hasła.

▶▶▶ Ta część zajęć może być wykorzystana jako materiał wyjściowy do sesji dociekań filozoficznych.

Po upływie dziesięciu minut (możesz ten czas wydłużyć lub skrócić w zależności od intensywności dyskusji) poproś grupy, aby na forum klasy podzieliły się najważniejszymi ich zdaniem wnioskami. Następnie rozłóż wśród uczniów i uczennic pocięte na fragmenty i pomieszczone trzy zdjęcia. Każda osoba losuje po jednym kawałku. Zadaniem dzieci jest znalezienie osób, które mają to samo zdjęcie i wspólne złożenie zdjęć w całość. Uczniowie i uczennice pozostają w trzech grupach, jakie stworzyły się przy układaniu zdjęć.

JAK WYGLĄDA SZACUNEK?

Podziel każdą z grup stojących przy zdjęciach na trzy grupy, tak, aby łącznie powstało dziewięć grup. Nowo powstałym grupom rozdaj to samo zdjęcie, które złożyły (nie pocięte kopie). Poproś grupy, żeby przyjrzały się zdjęciu i zdecydowały, do którego hasła z kartki A4 najbardziej pasuje ich zdjęcie. Poproś o uzasadnienie swojego wyboru, a następnie położenie kartki z hasłem A4 obok swojego zdjęcia. Pod-

* *Rozumienie siebie (SAMOŚWIADOMOŚĆ)*

* *Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)*

* *Rozumienie różnych punktów widzenia, szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób (EMPATIA)*

powiedz dzieciom, by przypomniwały sobie swoje dyskusje z początku lekcji i nawiązały teraz do tego, co mówiły przy pracy z hasłami.

Wspólnie obejrzyjcie zdjęcia i odpowiadające im hasła, które zostały wybrane przez grupy. Pozwól grupom na uzasadnienie wyborów i podanie argumentów. Pamiętaj, nie ma tu jednej dobrej odpowiedzi, chodzi o skojarzenia uczniów i uczennic oraz ćwiczenie umiejętności argumentacji. Wynikiem ćwiczenia nie musi być jedna wspólna wersja.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIEJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

PRACA ZE ZDJĘCIAMI

Po tym, jak grupy dopasowały zdjęcia do haseł i uzasadniły swój wybór, poproś uczniów i uczennice, aby uważnie przyjrzeni się zdjęciom i temu, co się na nich znajduje, oraz wymyślili, co jest tematem zdjęć, np. edukacja, dostęp do żywności. Poproś grupy, by rozwinęły wątek i zapisały swój pomysł na odwrocie zdjęcia. Gdy wszystkie grupy wykonają zadanie, zapoznaj się z pomysłami uczniów i uczennic, czytając wykonane przez nich opisy. Następnie rozdaj opisy zdjęć z karty pracy *Opisy zdjęć* oraz poproś grupy o przeczytanie opisów, podkreślenie słów kluczowych w tekście, a następnie zadecydowanie, czy wybrany opis pasuje do ich zdjęcia. Jeśli dana grupa uzna, że zdjęcie i otrzymany opis nie pasują do siebie, mogą wymienić się opisem z inną grupą. Staraj się, żeby uczniowie i uczennice w miarę możliwości uzasadniali każdy swój wybór. Poproś grupy o prezentację zdjęć i opisów. W razie potrzeby dokonaj zmian.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów, rozwiązywanie problemów (UMIEJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Usiądźcie w kręgu. Poproś dzieci o podzielenie się swoimi przemyśleniami na temat zdjęć i sposobu przedstawiania informacji towarzyszących zdjęciom, skojarzenia oraz wnioski dotyczące etycznej komunikacji.

Zdjęcie nr 1, fot. Gabriela Lipska-Badoti

Uganda, Kampala, dzielnica Kansanga. Obok centrum handlowego znajdują się miejsca, w których okoliczni mieszkańcy chętnie spędzają czas: restauracja, fryzjer, kawiarnia internetowa. Niezależnie od poziomu zamożności z przyjemnością korzystają z rozrywek. Dość popularną formą spędzania czasu jest gra w bilard. W ogródku tej restauracji czas wolny spędzają nie tylko Ugandyjczycy lecz również Kongijczycy, a także uchodźcy z Ruandy, Sudanu i Etiopii. Zaglądają tam głównie mężczyźni. Bogatsi stołują się w restauracji. Biedniejsi przychodzą pooglądać telewizję (szczególnie mecze piłkarskie) lub filmy na wideo.

Zdjęcie nr 2, fot. Marcin Wojtalik

Kamerun, Prowincja Północno-Zachodnia. 17-letnia Alim Buba mieszka w Sabga i uczęszcza do tamtejszej szkoły dla kobiet. Wzór na jej ubraniu (m.in. telefon komórkowy) to motyw używany przez jej ród. Telefon komórkowy jest ważnym elementem życia ludzi w Kamerunie. Swoją aparat ma 2,5 mln spośród 17 mln obywateli tego kraju. Taką samą odzież jak Alim ma też wiele innych kobiet w jej wiosce. 70 kobiet z okolicy zarabia, pracując w spółdzielni mleczarskiej. Codziennie wyrabiają one przetwory z 50 l mleka – głównie jogurt i ser żółty. Jednak ich produkty coraz rzadziej znajdują nabywców. Z lokalnymi produktami konkurują tanie towary importowane m.in. z Europy, np. tanie, dotowane mleko. Dlatego mieszkańcy wioski niewiele zarabiają na hodowli zwierząt – swoim tradycyjnym sposobie utrzymania.

Zdjęcie nr 3, fot. Ines Kavgic

Ghana, Butre w zachodniej części kraju. W ramach lekcji biologii 11-letnie uczennice przeprowadzają eksperyment oczyszczania brudnej wody. To jedno z większych wyzwań stojących przed Ghaną. Wszystkie ścieki komunalne przenikają do gruntu lub trafiają bezpośrednio do lokalnych strumieni i rzek. W konsekwencji brudna woda wpływa do oceanu, bez jakiegokolwiek procesu oczyszczania. Przyczyną tego stanu rzeczy jest brak środków finansowych w budżecie państwa. W Ghanie nie istnieje system uzdatniania i oczyszczania wody, nie ma też odpowiednich służb odpowiedzialnych za ten proces. Konsekwencje ponoszą mieszkańcy kraju, gdyż zanieczyszczenie wody to nie tylko kwestia środowiska, ale również zdrowia i higieny.

**ŻYWNOŚĆ
I HANDEŁ**

3

3.1 PACHNĄCE MAPY

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- zrozumienie globalnych zależności na przykładzie produktów żywnościowych, w tym wprowadzenie terminu eksport i import.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- szukanie informacji w tekście.

CELE Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO:

- nauczenie się lub przypomnienie sobie angielskich nazw krajów i przymiotników określających narodowość.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- współzależności,
- handel.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- produkty ze Sprawiedliwego Handlu, opakowania po takich produktach lub zdjęcia produktów zamieszczone na stronie IGO w zakładce dotyczącej edukacji globalnej, www.igo.org.pl,
- krepina w kolorach odpowiadających produktom (jeśli zdecydowałaś (-eś) się nie używać produktów spożywczych),
- pudełka po butach,
- klej, nożyczki,
- karta pracy *Mały tłumacz*,
- karton lub papier pakowy formatu A1 lub A0 z konturową mapą świata.

WPROWADZENIE

Przed lekcją przygotuj konturowe mapy świata w liczbie odpowiadającej liczbie grup, na które zamierzasz podzielić klasę. Podziel klasę na 4–6 grup. Pokaż uczniom i uczennicom produkty pochodzące ze Sprawiedliwego Handlu. Jeśli nie masz dostępu do takich produktów, skorzystaj ze zdjęć produktów żywnościowych zamieszczonych na stronie IGO (w zakładce dotyczącej edukacji globalnej, www.igo.org.pl).

Poproś grupy, aby dokładnie przyjrzały się opakowaniom produktów i odszukały informację o miejscu ich pochodzenia. Na etykiecie może być napisane *country of origin...*, *produced in...*, *grown in...*, *product of...* Poproś uczniów i uczennice, by głośno odczytali napisane w języku angielskim nazwy krajów. Wypisz nazwy krajów na tablicy. Przetnij pionowo na pół kartę pracy *Mały tłumacz*. Drugą część potnij na małe kawałki zgodnie z zaznaczeniem. Rozdaj uczniom i uczennicom pierwszą część karty w języku angielskim. Poproś uczniów i uczennice o odnalezienie i zakreślenie flamastrem nazw krajów z opakowań, a następnie o dopasowanie odpowiedniej nazwy kraju do przymiotników w języku angielskim określających narodowość.

Następnie rozdaj pociętą na kawałki drugą część karty pracy *Mały tłumacz*. Poproś, by grupy dopasowały polskie odpowiedniki nazw krajów i przymiotników określających narodowość do wersji angielskich. Ćwiczenie możesz przeprowadzić w formie konkursu na czas. Następnie odczytajcie wspólnie nazwy krajów i przymiotniki w języku angielskim. Po każdym odczytanym słowie poproś uczniów i uczennice, żeby podali polski odpowiednik tego słowa. Zapytaj uczniów, jakie znają kontynenty. Następnie poproś o dopasowanie nazw krajów do kontynentów. Zaprezentuj uczniom i uczennicom konturowe mapy świata. Rozdaj mapy grupom. Połóżcie mapy na podłodze lub na ławkach. Poproś ochotników o podpiisanie kontynentów i rozłożenie opakowań produktów lub zdjęć opakowań na odpowiednich kontynentach.

Zapytaj uczniów i uczennice, czy widzą jakieś prawidłowości. W którym miejscu mapy znajdują się produkty lub zdjęcia (głównie w miejscach zaliczanych do globalnego Południa)? Zapytaj uczniów i uczennice, dlaczego ich zdaniem te produkty powstają w tych miejscach, a nie innych (klimat, historia, kolonializm). Zapytaj, kto kupuje te produkty (głównie ludzie z globalnej Północy – czyli my). Jak podróżują

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

te produkty (na statkach, samolotami)? Wprowadź terminy „import” i „eksport”. Poproś uczniów, aby własnymi słowami zdefiniowali te terminy.

▶▶▶ Ta część zajęć może być wykorzystana jako materiał wyjściowy do sesji dociekań filozoficznych.

PACHNĄCE MAPY

Jeśli zgadzasz się na zabawę jedzeniem, możesz wykorzystać prawdziwe składniki, tj. ziarenka kawy, ryżu, herbatę czy kakao. Jeśli nie, przygotuj kolorową krepinę i pudełka po butach. Potnij krepinę na małe kawałeczki i wsyp do pudełek, każdy kolor oddzielnie. Poszczególne kolory krepiny odpowiadają poszczególnym produktom ze Sprawiedliwego Handlu, z jakimi pracujecie w czasie zajęć. Rozdaj grupom klej. Rozstaw pudełka pod tablicą. Zapowiedz, że zadaniem grup będzie stworzenie map. Grupy mają naklejać produkty (w ten sposób powstanie multisensoryczna mapa) lub krepinę w odpowiednie miejsce na mapie. Jeśli stosujecie krepinę, poproś każdą grupę, by samodzielnie zdecydowała, który kolor oznacza wybrany produkt, a następnie stworzyła legendę do mapy na swoim arkuszu.

** Współpraca
dla osiągnięcia
wspólnych celów
(UMIEJĘTNOŚCI
SPOŁECZNE)*

Gotowe mapy rozwieście na ścianach klasy. Jeśli zdecydowałaś (eś) się użyć prawdziwych produktów, mapa będzie miała ciekawą fakturę, będzie też pachniała. Możesz poprosić uczniów, by zamknęli oczy i poczuli zapachy z mapy, delikatnie dotykali mapy palcami.

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Popatrzcie ponownie na mapę. Wymieńcie kontynenty, z których pochodzą produkty ze Sprawiedliwego Handlu. Zapytaj uczniów, czy pamiętają wymieniane wcześniej nazwy krajów. Zapytaj uczniów i uczennice, co by było, gdyby w tych krajach pojawiła się nagle powódź lub susza. Jakie znaczenie i konsekwencje miałyby to dla nas – mieszkańców globalnej Północy?

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

- ▶▶▶ Zróbcie obnośną wystawę, pokażcie swoje mapy innym klasom, poproś uczniów i uczennice, by opowiadali innym o pochodzeniu produktów.
- ▶▶▶ Zbadajcie, jakie warunki pogodowe panują w krajach produkujących wybrane przez was produkty.
- ▶▶▶ Sprawdźcie, ile kilometrów musiały przebyć te produkty, by dotrzeć do naszych sklepów i na nasze stoły.
- ▶▶▶ Zróbcie ankietę badającą, jakie produkty spożywają codziennie uczniowie i uczennice w waszej szkole. Które z nich są produkowane lokalnie, a które są importowane z krajów globalnego Południa?

MAŁY TŁUMACZ

Country	Nationality	Kraj	Przymiotnik określający narodowość
	Kenyan	Kenia	kenijski
	Ugandan	Uganda	ugandyjski
	Indian	Indie	hinduski
	Tanzanian	Tanzania	tanzański
	Nepalese	Nepal	nepalski
	Bolivian	Boliwia	boliwijski
	Indonesian	Indonezja	indonezyjski

3.2 JAK SPRAWIEDLIWIE PODZIELIĆ CZEKOŁADĘ?

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Samoświadomość
- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- rozważanie koncepcji sprawiedliwości w odniesieniu do własnego życia.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- dyskutowanie i podejmowanie decyzji w grupie,
- uzasadnianie swojej opinii,
- napisanie opowiadania mającego za temat koncepcję sprawiedliwości.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- sprawiedliwość,
- równość,
- prawa.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- talerz z czekoladą (10 kawałków różnej wielkości na grupę 9 osób),
- karta pracy z opowiadaniem *Jak sprawiedliwie podzielić czekoladę?* dla nauczycielki/nauczyciela,
- pocięta karta pracy *Czym jest sprawiedliwość?*,
- kartki formatu A4 na napisanie własnych opowiadań o sprawiedliwości.

WPROWADZENIE

Poproś, żeby dzieci usiadły wokół stołu w grupach po dziewięć osób (możesz zaadaptować opowieść w zależności od liczby osób w klasie). Połóż na stole talerz z dziesięcioma kawałkami czekolady, najlepiej z certyfikatem Sprawiedliwego Handlu (ang. *Fair Trade*), i zapytaj dzieci, jakie spostrzeżenia i myśli przychodzą im do głowy, kiedy patrzą na czekoladę. Poproś, żeby na razie jej nie dotykały, będą mogły ją zjeść po zakończeniu ćwiczenia. Być może zauważą, że na talerzu jest o jeden kawałek czekolady więcej niż osób w grupie (dobrze jest połamać czekoladę tak, by jej kawałki były różnej wielkości). Zapowiedz uczniom i uczennicom, że za chwilę odegrają role postaci z opowieści. Poproś, żeby wybrali sobie role – w tym celu możesz im rozdać kartki z napisami: „mama”, „tata”, „babcia”, „dziadek”, „ciocia”, „wujek”, „najmłodsze dziecko – 5 lat”, „średnie dziecko – 7 lat”, „najstarsze dziecko – 9 lat”. Jeśli grupy dzieci będą liczniejsze, możecie wymyślić kolejne role.

ODGRYWANIE RÓL

Przeczytaj opowieść (zamieszczoną na stronie 84), zatrzymaj się na fragmencie, w którym członkowie i członkinie rodziny wymieniają powody, dla których powinni dostać ostatni kawałek czekolady. Poproś uczennice i uczniów, żeby w grupach zastanowili się, kto z nich powinien dostać ostatni kawałek czekolady i dlaczego. Przy podejmowaniu decyzji mogą wykorzystać argumenty podane w opowieści lub wymyślić własne, uzasadniające ich opinię. Daj grupom pięć minut na wymyślenie rozwiązania, które ich zdaniem będzie sprawiedliwe, poproś, żeby zapisały je na kartce i przykleiły na flipcharcie lub na tablicy. Przeczytajcie wspólnie pomysły każdej z grup.

Następnie przeczytaj resztę opowieści. Zapytaj uczennice i uczniów, czy ich zdaniem zakończenie historii było sprawiedliwe – możesz poprosić, żeby ci, którzy uważają, że było sprawiedliwe, wstali, a potem żeby wstali ci, którzy mają odmienne zdanie. Zapytaj ochotników lub ochotniczek o ich opinię. Podkreśl, że słowo „sprawiedliwy” może być dość mylące, ponieważ każdy może je inaczej interpretować.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów, rozwiązywanie problemów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

CO TO ZNACZY „SPRAWIEDLIWY”?

Rozdaj każdej z grup pocięte kartki ze słowami odnoszącymi się do pojęcia „sprawiedliwości”. Niech dzieci przedyskutują w grupie, co oznacza dla nich słowo „sprawiedliwy”. W tym celu mogą wykorzystać pojęcia z kartek i uszeregować od najważniejszego do najmniej ważnego, dodać własne pomysły na dwóch pustych kartkach i w ten sposób stworzyć własną definicję „sprawiedliwości”.

▶▶▶ Ta część zajęć może stanowić punkt wyjścia do sesji dociekań filozoficznych. Zdania z ćwiczenia mogą być punktem odniesienia w dyskusji.

* Rozumienie różnych punktów widzenia (EMPATIA) / współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

NAPISANIE WŁASNEJ HISTORII O SPRAWIEDLIWOŚCI

Poproś uczennice i uczniów, żeby pomyśleli o historii z własnego życia, w której wyraźnie czuli, że coś było „niesprawiedliwe”. Zapowiedz, że ich zadaniem będzie napisanie własnej historii o sprawiedliwości. Historia ta może opowiadać o tym, co przydarzyło się ich rodzinie, znajomym i przyjaciołom lub też o tym, co usłyszeli od innych, w mediach itp. Jako inspirację mogą także wykorzystać opowieść o podziale czekolady. Poproś dzieci żeby pisały czytelnie, ponieważ ich historie będą czytane przez inne dzieci w klasie.

* Rozumienie siebie (SAMOŚWIADOMOŚĆ)

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Kiedy dzieci skończą pisać, poproś, żeby rozwiesiły swoje historie na ścianie lub tablicy (np. za pomocą taśmy malarskiej, plasteliny samoprzylepnej, pinezek). Zachęć dzieci, żeby przeczytały opowieści innych, przechadzając się wzdłuż ściany lub tablicy. Zapytaj chętne osoby o wrażenia i refleksje po przeczytaniu historii innych.

* Rozumienie emocji innych osób, rozumienie różnych punktów widzenia, szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób (EMPATIA)

JAK SPRAWIEDLIWIE PODZIELIĆ CZEKOLADĘ?

Kiedys pewna rodzina zebrała się przy stole, żeby świętować 75. urodziny babci. Obok siebie siedzieli mama, tata i trójka dzieci w wieku 5, 7 i 9 lat, ciotka, wujek oraz babcia z dziadkiem. Była to szczególna, niezwykła okazja. Po wspaniałej kolacji, przygotowanej przez tatę, mama zajęła się deserami i przyniosła talerz czekoladek. Postawiła go na środku stołu.

„Najlepiej najpierw poczęstujmy babcię”, powiedziała mama. „To jej urodziny”. Tata podał talerz babci, która wzięła jedną czekoladkę i podała talerz dalej siedzącym przy stole osobom. Każda z nich wzięła po jednej czekoladce i podawała dalej, dopóki na talerzu nie została ostatnia czekoladka.

„O!”, powiedziała mama. „Została ostatnia czekoladka. Zastanawiam się, kto powinien ją zjeść”.

„Myślę, że babcia, ponieważ to jej urodziny”, powiedziało najmłodsze dziecko.

„No tak, ale to tata ugotował tę pyszną kolację, może to on powinien wziąć ostatnią czekoladkę?”, zawahała się babcia.

„A może ostatnią czekoladkę powinno zjeść najmłodsze dziecko?”, poddał pomysł wujek.

„Hmm, ciocia i wujek są naszymi gośćmi. Myślę, że czekoladkę powinno zjeść jedno z nich”, stwierdziła mama.

„Ty zarabiasz pieniądze, dzięki którym mogliśmy przygotować dzisiejszą uroczystość. Może to ty powinnaś dostać ostatnią czekoladkę?”, zaproponował mamie tata.

Dyskusja toczyła się przez dziesięć minut, a każda z obecnych osób podawała kolejne argumenty na poparcie swojej propozycji.

„Mam pomysł”, zawołał tata. „Może zrobimy konkurs i osoba, która go wygra, dostanie w nagrodę czekoladkę. Na przykład możemy starać się nic nie mówić, a osoba, która najdłużej wytrzyma, zwycięży. Siedzący przy stole spojrzeli po sobie i kiwnęli głowami, zgadzając się, że to dobry pomysł.

„To zaczynamy od teraz”, powiedziała mama. „Kto będzie najdłużej milczał, dostanie czekoladkę”. Na początku konkurs wydawał się zabawny. Wszyscy siedzieli przy stole, nie odzywali się, uśmiechali albo robili miny, usiłując się nawzajem rozśmieszyć. Minęło pięć minut i wciąż nikt się nie odezwał. Po kolejnych pięciu minutach uśmiechy na twarzach zaczęły blędnąć. Siedzącej przy stole rodzinie zaczęło brakować rozmowy przy stole i wspólnego celebrowania urodzin babci.

„Kto chce herbaty i kawałek urodzinowego tortu?”, odezwała się jako pierwsza mama, która była już zmęczona ciszą przy stole.

„Ja poproszę”, odpowiedziała babcia.

„Ja też, to dobry pomysł”, odezwali się prawie jednocześnie dziadek i tata.

„Hmm, wygląda na to, że nikt z nas nie dostanie ostatniej czekoladki”, stwierdziła mama.

„Ja tak czy owak wolę kawałek tortu”, powiedział wujek.

„Ja też!”, dodała ciocia.

Po chwili dorośli znów pogrążyli się w rozmowie i wspólnym przekomarzaniu się. Tylko trójka dzieci wciąż milczała. Tata przyniósł z kuchni tacę z herbatą i tortem urodzinowym z lukrowanym napisem „75 lat kochanej babci” i świeczkami. „Zaśpiewajmy babci *Sto lat* zanim zgasną świece”, zaproponowała mama. Najstarsze i najmłodsze dziecko spojrzały na siebie, uśmiechnęły się i dołączyły do dorosłych śpiewających *Sto lat*. Tylko 7-letnie dziecko siedziało w milczeniu. Kiedy skończyli śpiewać, dziecko sięgnęło po czekoladkę i ją zjadło.

Jane Yates, na podstawie *Sharing the Fish* Roberta Fishera

CZYM JEST SPRAWIEDLIWOŚĆ?

tak samo

różnie

dzielenie się

dobrze

prawo

równość

potrzeby

pragnienia/
zachcianki

3.3 ZAGADKI CZEKOŁADY (DLACZEGO AFIA MOŻE TERAZ CHODZIĆ DO SZKOŁY?)

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- rozumienie wpływu, jaki Sprawiedliwy Handel ma na życie ludzi produkujących żywność oraz ich rodziny i społeczność lokalną.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- układanie informacji w logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy,
- streszczanie wydarzeń na podstawie podanych informacji.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- sprawiedliwość,
- prawa,
- obowiązki.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- mapa świata,
- kartki papieru A4,
- karty pracy *Zagadki czekolady* dla każdej z grup, powielone i pocięte w zestawy.

WPROWADZENIE

Zapisz na tablicy pytanie: „Dlaczego Afia może teraz chodzić do szkoły?”. Wyjaśnij, że Afia to dziewczynka, która mieszka w Ghanie, w zachodniej Afryce. Poproś ochotnika lub ochotniczkę o pokazanie Ghany na mapie. Poproś uczniów i uczennice, aby zastanowili się, co mówi im to pytanie. Jakiego rodzaju informacje można uzyskać, patrząc tylko na pytanie. Kluczowym słowem jest słowo „teraz”, które sugeruje, że wcześniej Afia z jakiegoś powodu nie chodziła do szkoły. Zapytaj, jakie mogą być ich zdaniem powody nieobecności Afii w szkole.

ROZWIĄZYWANIE ZAGADKI

Zadaniem uczniów i uczennic jest rozwiązanie zagadki nieobecności Afii w szkole. Przygotuj zestawy karty pracy *Zagadki czekolady*. Podziel uczniów i uczennice na grupy. Każda grupa otrzymuje zestaw pociętych kartek ze zdaniami, należy je ułożyć w odpowiedniej kolejności. Pomogą one dzieciom znaleźć odpowiedź na pytanie: „Dlaczego Afia może teraz chodzić do szkoły?”. W ćwiczeniu nie ma złych ani dobrych odpowiedzi. To od grup zależy, w jaki sposób ułożą podpowiedzi i jak podsumują swoje dochodzenie. Grupy mogą zapisywać wyniki dochodzenia na kartce papieru. Możesz wspierać grupy przy odtwarzaniu chronologii wydarzeń lub przy ustalaniu innych kategorii, według których będą układane podpowiedzi, np. wskazówki dotyczące Afii, Kwesi, wioski, szkoły itp.

►►► Ta część zajęć może stanowić punkt wyjścia do sesji dociekań filozoficznych.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów, rozwiązywanie problemów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

* Rozumienie różnych punktów widzenia, szacunek dla myśli, uczuć, wartości i przekonań innych osób (EMPATIA)

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Poproś grupy o prezentację wyników pracy. Poświęć chwilę na refleksję nad podobieństwami i różnicami w odpowiedziach. Zapytaj, czy są rzeczy, o których grupy chciałyby porozmawiać. Czy nasunęły im się jakieś skojarzenia, pytania? Czy ktoś z klasy pomyślał o swojej szkole i nauce?

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

▶▶▶ Wyszukajcie informacje na temat organizacji pozarządowych zajmujących się kwestią równości dziewcząt i chłopców w szkołach. Sprawdź, jakie prowadzą działania.

▶▶▶ Wejdźcie na stronę Milenijnych Celów Rozwoju: http://www.un.org.pl/rozwoj/doc/pol_Goals_MDG.pdf. Sprawdźcie, który cel mówi o edukacji i sytuacji dziewcząt i chłopców, następnie zbadajcie, ile udało się osiągnąć w tym temacie (informacje o postępach w realizacji Celów na stronie: <http://www.unic.un.org.pl/aktualnosc.php?news=2185&wid=18>).

ZAGADKI CZEKOŁADY

Afia ma 8 lat. Afia ma 3 braci i siostrę. Mieszka razem z mamą i tatą.

Afia dobrze gotuje. Pomaga mamie w zajęciach domowych.

Bracia Afii mają długą drogę do szkoły. Czasem opuszczają zajęcia, bo rodziny nie stać na opłatę czesnego.

Czasem, gdy jest dużo pracy, bracia Afii muszą pomagać rodzicom na plantacji kakao.

Afia nie chodzi do szkoły, bo jej taty nie stać na czesne.

Wiele dziewczynek nie może chodzić do szkoły.

W każdy piątek mama Afii, Esther, sprzedaje warzywa z przydomowego ogródka na miejscowym targu.

Tata Afii, Kwesi, pracuje na pobliskiej plantacji kakao.

Rodzina Afii mieszka na wsi w zachodnim regionie Ghany. Drogi w tej części kraju są bardzo złej jakości i bardzo trudno się po nich podróżuje.

Wioska, w której mieszka Afia, ma tylko jedną studnię. Żeby nabrać wody, trzeba bardzo długo czekać w kolejce. Woda w studni jest brudna i ludzie często chorują po jej wypiciu.

Miejscowa szkoła publiczna jest płatna. Rodzice muszą płacić za podręczniki oraz za wynagrodzenie nauczycieli.

Szkoła znajduje się w pobliskim miasteczku, jednak drogi są tak złe, że podróż trwa bardzo długo.

Tata Afii, Kwesi, często nie ma pieniędzy, by kupić rodzinie wystarczającą ilość jedzenia lub ubrań.

Afia i jej 6-letnia siostra Abena nie chodzą do szkoły, bo ich tata nie ma pieniędzy, by zapłacić za naukę. Dlatego dziewczynki zostają w domu z mamą, żeby jej pomagać.

Afia, Abena i mama sprzedają warzywa ze swojego ogródka na miejscowym targu. W ten sposób mogą zarobić trochę dodatkowych pieniędzy.

ZAGADKI CZEKOLADY

Kwesi i jego przyjaciele pracujący na plantacji są bardzo zmęczeni obecną sytuacją. Nigdy nie wiedzą, ile zarobią ani kiedy dostaną wypłatę za swoją ciężką pracę.

Ceny kakao na światowych rynkach raz rosną, raz są bardzo niskie, tak samo dzieje się z wynagrodzeniem rolników i robotników na plantacjach kakao.

Grupa drobnych rolników otrzymuje informację od ruchu Sprawiedliwego Handlu o możliwości założenia spółdzielni działającej na zasadach Sprawiedliwego Handlu. Powstała spółdzielnia sprzedaje swoje kakao firmom Sprawiedliwego Handlu.

Po roku pracy osoby pracujące na plantacji otrzymują pierwszą premię dzięki sprzedaży towaru zgodnie z zasadami Sprawiedliwego Handlu. Kobiety i mężczyźni razem głosują nad decyzją, na co przeznaczyć premię. Premia zostanie przeznaczona na wsparcie ludzi w ich okolicy.

Premia zostaje przeznaczona na naprawę miejscowych dróg i budowę nowej studni z czystą wodą.

Kwesi bardzo się cieszy, że zarabia wystarczająco dużo pieniędzy, by kupić rodzinie jedzenie. Jest też zadowolony, bo woda w studni jest czysta i zdrowa.

Za premię ze Sprawiedliwego Handlu zbudowana zostaje droga. Teraz mieszkańcy mogą podróżować bez problemu.

Członkowie i członkinie spółdzielni decydują się na kupno autobusu. Dzięki temu ich dzieci mogą dojeżdżać do szkoły w pobliskim miasteczku.

Kwesi ma teraz wystarczająco dużo pieniędzy, by posłać do szkoły Afię.

Kwesi jest dumny, że może posłać wszystkie swoje dzieci do szkoły.

Kwesi ceni sobie to, że należy do spółdzielni Sprawiedliwego Handlu. Dzięki temu czuje się bezpiecznie. Wie, kiedy i ile pieniędzy dostanie za swoją pracę.

Kwesi i inne osoby uprawiające ziemię zostali przeszkoleni w zakresie dbania o środowisko naturalne oraz prowadzenia ekologicznych upraw.

Kwesi i inni rolnicy i rolniczki zakładają spółdzielnię producentów kakao.

UBÓSTWO I ROZWÓJ

4

4.1 JAŚ I MAŁGOSIA: ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Motywacja
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- rozumienie terminu „zrównoważony rozwój” i odnoszenie go do warunków życia ludzi,
- znajdowanie odniesień do własnego stylu życia.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- czytanie ze zrozumieniem,
- zabieranie głosu w dyskusji,
- słuchanie wypowiedzi innych osób i odnoszenie się do ich wypowiedzi,
- wyciągnięcie wniosków, formułowanie własnych opinii.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- zrównoważony rozwój,
- wartości,
- ubóstwo.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- pudło z materiałami, np. papierem,
- kopie tekstu *Historia Jasia i Małgosi* dla uczniów i uczennic,
- karta pracy *Historia Jasia i Małgosi – pytania*.

WPROWADZENIE

Na środku sali, w której pracujecie, ustaw pudło z materiałami, z jakich zazwyczaj korzystacie na lekcjach, np. pudło papieru. Wskaż na pudło i zapytaj uczniów i uczennice, co by było, gdybyście zużyli cały zapas papieru w jeden dzień. Co by było, gdybyście już nigdy nie dostali więcej papieru? Gdyby to było ostatnie pudło papieru na świecie? Albo gdybyście w czasie jednej przerwy wykupili całe jedzenie ze szkolnego sklepiku i nikt nie dowiedziałby więcej towaru, bo by go nie było. Jakbyście się wtedy czuli? Co by oznaczał dla was brak papieru, jedzenia? Czy istnieje jakiś sposób, by zaradzić takiemu problemowi? W jaki sposób rozsądnie gospodarować takimi zasobami? Zapytaj uczniów i uczennice, jakie mają pomysły. Możesz podać jako przykład zasadę 4R – *re-think, reduce, re-use, recycle* (przemysł zakupy, ogranicz je, używaj ponownie, oddawaj do recyklingu).

* Świadomość konsekwencji, jakie mogą przynieść własne działania (MOTYWACJA)

WRAŻENIA, IDEE, PROBLEMY DO DYSKUSJI

Zapisz na tablicy termin „zrównoważony rozwój”. Jeśli już wcześniej używaliście tego terminu, poproś uczniów i uczennice o przypomnienie, co on oznacza. Jeśli pierwszy raz stosujecie to określenie, zapytaj uczniów i uczennice, jak je rozumieją. Zapisz na tablicy hasła „równowaga”, „trwały rozwój”, „życie w równowadze”. Zapytaj uczniów i uczennice o skojarzenia. Zachęć ich do skojarzenia tych haseł z własnymi doświadczeniami, ich stylem życia i stylem życia innych ludzi, do zauważenia związku między stylem życia a środowiskiem naturalnym, do zastanowienia się nad relacją, jaka nas łączy z przyrodą.

CZYTANIE ZE ZROZUMIENIEM

Przeczytajcie tekst *Historia Jasia i Małgosi*. Zapytaj uczniów i uczennice o pierwsze wrażenia. Zanotuj ciekawe pomysły i problemy do dyskusji na tablicy. Podziel uczniów i uczennice na grupy. Każdej grupie daj kopię karty pracy *Pytania*. Poproś, by grupa wspólnie uzupełniła odpowiedzi na pytania. Gdy grupy odpowiedzą na pytania, poproś, by podzieliły się odpowiedziami na forum. Zachęć do głębszej refleksji

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

nad pytaniami. Następnie poproś uczniów i uczennice, by indywidualnie zastanowili się, czy mają jakieś pytania, które chcieliby zadać po lekturze historii.

►►► **Ta część zajęć może stanowić punkt wyjścia do sesji dociekań filozoficznych.**

UWAGA! Praca z historią może być zaplanowana na kilka osobnych lekcji. W tekście historii zaznaczone są miejsca, w których można przerwać pracę, tak by kontynuować na kolejnych zajęciach.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ – DEFINICJE

Najczęściej przywoływana definicja pochodzi z tzw. **raportu Brundtland** wydanego w 1987 roku, czyli raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju (WCED) powołanej przez ONZ. Raport mówi o konieczności „rozwoju, w którym potrzeby obecnego pokolenia są realizowane bez umniejszania szans przyszłych pokoleń”. Komisję powołano, aby zapobiegać globalnym zagrożeniom ekologicznym poprzez współpracę międzynarodową we wszystkich dziedzinach.

Z kolei **Herman Edward Daly**, amerykański ekonomista zajmujący się ekologią, były pracownik Banku Światowego, uważa, że sformułowanie „zrównoważony rozwój” może jedynie mieć sens, jeśli uznamy, że będzie to rozwój bez nieustannego wzrostu gospodarczego. Tak rozumiany rozwój musi się mieścić w skończonych zasobach i zdolnościach regeneracyjnych Ziemi. Wzrost gospodarczy oparty jest na skończonych zasobach naturalnych Ziemi, nie może więc być nieskończony, ponieważ kiedyś skończą się bogactwa naturalne i zasoby Ziemi. Zdaniem Daly’ego pojęcie „zrównoważony rozwój” jest obecnie utożsamiane ze „zrównoważonym wzrostem gospodarczym”. Daly postuluje, żeby uświadomić sobie, że termin „zrównoważony rozwój” powstał właśnie po to, aby uzmysłwić ludziom, że rozwój nie może być oparty na nieustannym, nieograniczonym wzroście gospodarczym.

Źródło: Herman E. Daly, Kenneth N. Townsend, *Valuing the Earth: Economics, Ecology, Ethics*, 1993, <http://dieoff.org/page37.htm>

HISTORIA JASIA I MAŁGOSI

(WRAZ Z PYTANAMI DO TEKSTU)

W jednym z krajów, w małej miejscowości, żyły dwie zaprzyjaźnione ze sobą rodziny – Małgosia z mężem i dwójkiem dzieci oraz Jaś, wdowiec z trojgiem dzieci.

Obie rodziny, na kawałku ziemi, uprawiały owoce i warzywa na własny użytek. Małgosia miała więcej szczęścia niż Jaś, jeżeli chodzi o ziemię. Po pierwsze, miała w ogrodzie studnię. Czerpała z niej wodę, żeby podlać warzywa i owoce, kiedy nie padał deszcz. Po drugie, na jej ziemi znajdowała się skała, która stanowiła naturalną barierę chroniącą przed wiatrem. A ten, o pewnych porach roku, bywał zimny i porywisty. Po trzecie, ziemia Małgosi była żyzna, ponieważ nawoziła ją naturalnym nawozem produkowanym przez kury, które odziedziczyła po ojcu.

Przez lata Jaś i Małgosia żyli obok siebie w zgodzie. Gdy jednemu udało się wyhodować więcej marchwi, a drugiemu więcej jabłek, wymieniali się albo po prostu oddawali jedno drugiemu nadmiar. Małgosia dawała Jasiowi wodę do podlewania, gdy było sucho, oraz nawóz od kur. Z kolei Jaś dzielił się z Małgosią pomidorami oraz hodowanymi przez siebie pięknymi kwiatami. I tak wyglądało życie sąsiadów i ich rodzin przez wiele lat.

Pytania:

- Na początku historii dowiadujemy się, że na ziemi Małgosi znajduje się coś, dzięki czemu dobrze jej się powodziło. Co to było?
- Co najbardziej cenili sobie sąsiedzi, Jaś i Małgosia, w prowadzonym przez nich życiu?

Z czasem sprawy przybrały inny obrót. Koło domu Małgosi została wybudowana droga asfaltowa i chodnik. Ludzie, którzy przechodzili obok, zaczęli interesować się jej warzywami i owocami. Pytali, czy mogą coś od niej kupić. Małgosia na początku dawała im za darmo jabłka i gruszki. W końcu postawiła stragan z warzywami i owocami, żeby móc je sprzedawać. Zarabiała coraz więcej, a pieniądze szybko wydawała na nowe ubrania, sprzęty, gry i całą masę innych rzeczy. Jej dzieci były dumne z nowych rzeczy i pokazywały je rodzinie Jasia.

Małgosia odczuwała coraz silniejszą presję. Musiała uprawiać coraz więcej, żeby móc zapłacić za wszystkie przedmioty, jakich zapragnęła ona i jej rodzina. Gdy plony jej ziemi zaczęły maleć, Jaś powiedział jej, że wyczerpały się możliwości gleby, ponieważ żądała od niej zbyt wiele. Poradził jej też, żeby wróciła do tradycyjnych metod uprawy, czyli stosowała płodozmian i pozwalała części ziemi odpocząć przez jeden sezon. Nie tylko pomogłoby to ziemi dojść do siebie, ale też powstrzymałoby szkodniki. Małgosia nie skorzystała z tej rady – chciała, żeby ziemia rodziła coraz więcej.

Pewnego dnia do Małgosi przyjechał handlowiec. Miał na sprzedaż środki chemiczne przeciw szkodnikom i sztuczny nawóz, dzięki któremu gleba stawała się żyźniejsza. Handlarz powiedział jej, że zarobiłaby więcej, gdyby skoncentrowała się tylko na jednej lub dwóch uprawach. Wtedy mogłaby stosować nawóz oraz środek chemiczny przeciw szkodnikom, przeznaczone dla tych dwóch rodzajów upraw. Małgosia kupiła od niego wszystko. Zaczęła uprawiać jedynie winogrona i brokuły. Co roku stosowała zalecane środki chemiczne. Ale pewnego roku szkodniki zaatakowały ze zdwojoną siłą. Małgosia z ulgą przypomniała sobie, że może kupić niezwykle mocny pestycyd. Zignorowała skargi Jasia, że środek ten przedostaje się na jego ziemię, zanieczyszcza ją i niszczy niektóre z jego warzyw.

Pewnego razu Małgosia pomyślała: „Po co mam teraz dzielić się moją wodą, skoro mogę ją sprzedać za dobre pieniądze w porze suchej?” I tak też postanowiła zrobić, nawet wobec swojego najbliższego sąsiada, Jasia.

W końcu Jaś tak się zadłużył u Małgosi za wodę, której potrzebował do podlewania upraw, że Małgosia postanowiła położyć temu kres. Jeśli Jaś zechce, ona odkupi od niego ziemię, a on będzie mógł dzierżawić jakąś jej część. Jako właścicielka ziemi Małgosia będzie zapewniać wodę. Jaś nie miał pieniędzy, więc nie pozostało mu nic innego jak przyjąć tę propozycję.

Pytania:

- Jakie zmiany nastąpiły w życiu sąsiadów i co je spowodowało?
- Czy pieniądze, jakie Małgosia zarobiła na sprzedaży plonów, można było inaczej wydać? Jak? Na co?

HISTORIA JASIA I MAŁGOSI

(WRAZ Z PYTANIAMI DO TEKSTU)

Jaś miał teraz mniej ziemi. Trudno mu było wyżywić rodzinę. Martwił się tym, ale zawsze powtarzał swoim dzieciom, że najważniejsza jest rodzina i przyjaźń. Dzieci Jasia nie miały nowych ubrań i różnych nowoczesnych sprzętów. Były przez to czasem wyśmiewane przez rówieśników.

Po jakimś czasie Małgosia poradziła Jasiowi:

– Zapomnij o owocach i warzywach, zacznij zarabiać na sprzedaży kwiatów. Będę kupować od Ciebie kwiaty, potem sprzedam je ludziom. Będziesz miał pieniądze na wszystko.

Jaś nie był z tego zadowolony, ale uważał, że nie ma wyboru. Zgodził się na propozycję Małgosi. Ściął więc wszystkie drzewa i sprzedał na opał. Wykopał wszystkie uprawy. Rozrzucił sztuczny nawóz, który kupił od Małgosi i rozpylił chemikalia, żeby chronić kwiaty przed szkodnikami, mimo że przez nie kaszłał. Kupił nasiona kwiatów od Małgosi, żeby uprawiać takie odmiany, na jakie był popyt.

Przez parę lat Jaś hodował kwiaty, Małgosia kupowała je od niego, po czym sama zarabiała na nich dużo więcej, sprzedając je innym ludziom. Jaś nie wzbogacił się tak jak Małgosia, ale był zadowolony, że jest w stanie wyżywić rodzinę.

Kolejnego roku spadło tak mało deszczu, że poziom wody w studni dramatycznie spadł. Małgosia zużywała większość wody sama. Powiedziała Jasiowi, że czasy są ciężkie i że musi on płacić jej więcej za wodę. Jasia nie było na to stać – spragnione wody kwiaty nie rosły, więc nie miał skąd wziąć pieniędzy na wodę. Cóż mógł zrobić?

Zwrócił się do Małgosi i swej rodziny z pytaniem:

– Jak do tego doszło?

Małgosia odpowiedziała:

– Niektórzy ludzie są bogaci, a inni biedni. Tak to już jest na tym świecie.

Jaś odpowiedział:

– Ty też kiedyś możesz być biedna, wtedy zobaczysz, jak to jest. Nie możesz bogacić się bez końca. Ropa potrzebna do produkcji twojego nawozu może zdrożeć, a ostatecznie jej złoża się wyczerpią.

Małgosia na to:

– Jasiu, przemawia przez ciebie zawiść. Nie możesz mnie winić za swoją porażkę.

– Naprawdę tak myślisz? – zapytał Jaś.

Pytania:

- Dlaczego Jaś zbiedniał?
- Czy dzieci Jasia były szczęśliwe? Zastanówcie się.
- Czy Małgosia z rodziną byli szczęśliwi? Podajcie uzasadnienie.
- Co można było zrobić, żeby zmienić sytuację? Kto by na tym skorzystał?

HISTORIA JASIA I MAŁGOSI – PYTANIA

1. Na początku historii dowiadujemy się, że na ziemi Małgosi znajduje się coś, dzięki czemu dobrze jej się powodziło. Co to było?

2. Co najbardziej cenili sobie sąsiedzi, Jaś i Małgosia, w prowadzonym przez nich życiu?

3. Jakie zmiany nastąpiły w życiu sąsiadów i co je spowodowało?

4. Czy pieniądze, jakie Małgosia zarobiła na sprzedaży plonów, można było inaczej wydać? Jak? Na co?

5. Dlaczego Jaś zbiedniał?

6. Czy dzieci Jasia były szczęśliwe? Zastanówcie się.

7. Czy Małgosia z rodziną byli szczęśliwi? Podajcie uzasadnienie.

8. Co można było zrobić, żeby zmienić sytuację? Kto by na tym skorzystał?

4.2 JAŚ I MAŁGOSIA: EMOCJE I EMPATIA

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Samoświadomość
- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- rozumienie, czym jest zrównoważony rozwój.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- rozpoznawanie uczuć postaci opowieści,
- rozwijanie postawy empatii wobec postaci opowieści,
- wyodrębnianie, nazywanie i układanie w porządku chronologicznym wydarzeń w opowieści w formie rysunków,
- rozpoznawanie i rozumienie związków przyczynowo-skutkowych.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- zrównoważony rozwój,
- emocje,
- zmiana,
- ubóstwo.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- karta pracy *Tabelka z emocjami*,
- kartki z częścią opowieści o Jasiu i Małgosi,
- papier formatu A4 i przybory do rysowania.

WPROWADZENIE

Przypomnij dzieciom dyskusję z poprzedniej lekcji o tym, czym jest zrównoważony rozwój i życie zgodnie z jego zasadami, a także opowieść o Jasiu i Małgosi. Możecie ją przeczytać jeszcze raz. Zapowiedz, że zadaniem uczennic i uczniów będzie przedstawienie za pomocą rysunków kolejnych wydarzeń w opowieści i uczuć przeżywanych wówczas przez postaci.

EMOCJE POSTACI OPowieści

Rozdaj dzieciom karty pracy z tabelą z ikonkami reprezentującymi uczucia. Poproś, żeby zaznaczyły kolorowymi kropkami, jakie uczucia przeżywali Jaś i Małgosia w trakcie kolejnych zmian i wątków opowieści. Dzieci mogą w tym celu wykorzystać dwa kolory flamastrów czy długopisów.

* Rozumienie emocji innych osób (EMPATIA) / świadomość, że emocje, myśli i zachowania są ze sobą powiązane (SAMOŚWIADOMOŚĆ)

RYSOWANIE KOMIKSU

Poproś, żeby dzieci dobrały się w kilkusobowe grupy i rysunkami zilustrowały kolejne etapy opowieści. Rozdaj każdej grupie jedną z trzech części historii. Uczennice i uczniowie mogą w danej części wyodrębnić i przedstawić na rysunkach poszczególne zmiany i wydarzenia, pamiętając jednocześnie o uczuciach przeżywanych w danej chwili przez postacie, które zaznaczyli wcześniej w tabeli. Na marginesie rysunków mogą napisać hasło lub kluczowe wyrazy opisujące daną scenę.

* Rozumienie emocji innych osób (EMPATIA) / współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Poproś dzieci, żeby ułożyły swoje ilustracje w kolejności chronologicznej, aby odtworzyć całą opowieść o Jasiu i Małgosi. Możecie w tym celu wykorzystać przestrzeń na podłodze lub na ścianie. Następnie niech każda z grup objaśni swoje rysunki. Zachęć dzieci do głębszej interpretacji następstwa wydarzeń,

przyczyn i skutków, odwołaj się także do tabelk z zaznaczonymi uczuciami bohaterki i bohatera historii, podkreślając powiązania między fizycznymi zmianami opisanymi w tekście a zmianami stanów emocjonalnych postaci opowieści.

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

▶▶▶ W małych grupach uczniowie i uczennice mogą odegrać wybrany fragment historii. Jeśli nie starczy ról do odegrania, mogą wymyślić kolejne postaci. Przed odegraniem postaci warto ponownie przedyskutować, jakie mogą mieć uczucia, jak ich uczucia zmieniają się trakcie danego wydarzenia oraz jak te uczucia można przedstawić publiczności w scenkach, np. poprzez użyte słowa, ton głosu, mimikę twarzy, język ciała itp.

TABELKA Z EMOCJAMI

podekscytowana/ podekscytowany	bardzo szczęśliwa/ szczęśliwy	spokojna/-y i zrelaksowana/-y	psotna/psotny	chora/chory	zaskoczona/ zaskoczony	zaskokowana/ zaskokowany	smutna/smutny		

Koniec

Środek

Początek opowieści

4.3 JAŚ I MAŁGOSIA: LUDZIE I ŚRODOWISKO

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- opisywanie i analizowanie zmian przedstawionych w opowieści – określanie, jakiego obszaru życia te zmiany dotyczą – środowiska, ludzi i relacji społecznych czy finansów, a także kto za te zmiany jest odpowiedzialny,
- świadomość różnych modeli rozwoju społeczności ludzkich.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- zrównoważony rozwój,
- zmiana.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- karty pracy z różą wiatrów,
- karty pracy z jednym z czterech modeli rozwoju dla każdej z grup.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- wyodrębnianie, nazywanie i układanie w porządku chronologicznym wydarzeń w opowieści,
- prezentowanie argumentów.

CZAS: 45 minut.

WPROWADZENIE

Przedstaw uczniom i uczniom metodę pracy – różę wiatrów. Możesz narysować różę na tablicy lub dużym arkuszu papieru. Objasnij dzieciom, do czego odnoszą się poszczególne litery – N, E, S i W (na kolejnej stronie znajduje się karta pracy z informacjami o poszczególnych aspektach metody róży wiatrów).

RÓŻA WIATRÓW

Poproś, żeby dzieci dobrały się w pary lub kilkusobowe grupy, rozdaj im karty pracy z różą wiatrów. Poproś, żeby każda z grup pomyślała o dwóch, trzech spostrzeżeniach bądź refleksjach nad wydarzeniami i zmianami, które miały miejsce w opowieści, a następnie zapisała je w odpowiednich punktach (N, E, S lub W) na karcie pracy. Uczniowie i uczennice powinni rozważyć, jaki wpływ na te cztery obszary (pieniądze, ludzi, środowisko naturalne oraz relacje władzy) miały zmiany opisane w opowieści. Omówcie na forum klasy refleksje dzieci.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów, rozwiązywanie problemów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

RÓŻNE MODELE ROZWOJU

Powiedz uczniom i uczennicom, że główny temat opowieści o Jasiu i Małgosi – rozwój i zmiany – jest złożony, a społeczności i kraje na świecie rozwijają się i zmieniają nieustannie. O rozwoju można myśleć na wiele różnych sposobów. Zapowiedz, że zadaniem dzieci będzie przyjrzenie się w grupach opisom różnych modeli rozwoju i zastanowienie się, który lub które z nich są przedstawione w opowieści.

Rozdaj wszystkim grupom karty pracy z opisem jednego z czterech modeli rozwoju. Każda grupa ma dwa zadania: zastanowić się, czy ten model rozwoju pasuje do wydarzeń i zmian opisanych w historii o Jasiu i Małgosi, a następnie przygotować argumenty, które przekonają inne grupy, że ich model rozwoju jest najkorzystniejszy dla ludzi i przyrody, nawet jeśli osobiście mają co do tego inne zdanie. Dzieci mogą zanotować argumenty na kartce, ponieważ później będą je przedstawiać innym grupom.

▶▶▶ Ta część zajęć może posłużyć jako punkt wyjścia do sesji dociekań filozoficznych.

PODSUMOWANIE NA FORUM KLASY

Poproś każdą z grup, żeby przedstawiła wyniki swojej pracy innym. Grupy odpowiadają na pytania, wątpliwości lub komentarze innych dzieci. Po wysłuchaniu argumentów wszystkich grup zapytaj dzieci, który z modeli rozwoju wydaje im się osobiście najkorzystniejszy dla ludzi i przyrody. Według którego z modeli chcieliby, żeby świat się dalej rozwijał?

RÓŻA WIATRÓW

N

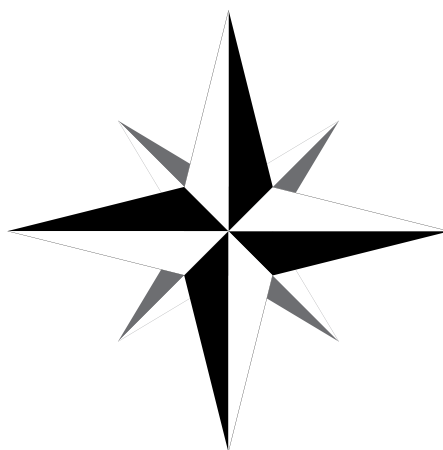
wszystko, co wiąże się
z **naturą** –

ziemia, morze, istoty żyjące
i związki między nimi

W

wszystko, co wiąże się
z **władzą** –

polityka, osoby
podejmujące decyzje,
osoby odpowiedzialne
za to, co się wydarza;
osoby odnoszące korzyści
i ponoszące straty
w wyniku tych decyzji,
relacje władzy

E

wszystko, co wiąże się
z **ekonomią** –

pieniądze, handel,
własność, sprzedawanie
i kupowanie

S

wszystko, co wiąże się ze
społeczeństwem –

ludzie i łączące ich więzi,
tradycje, kultura i sposób
życia; sposób, w jaki płeć, rasa,
niepełnosprawność, klasa
społeczna i wiek wpływają na
relacje między ludźmi

MODELE ROZWOJU

B. Zasoby Ziemi są skończone, w związku z tym w dłuższej perspektywie czasu nie da się utrzymać obecnego tempa wzrostu gospodarczego i konsumpcji. Jest to trudne, ponieważ zasoby Ziemi są towarem i podlegają prawom rynku, czyli dążeniu do jak największych zysków. Aby uchronić się przed całkowitym wyczerpaniem zasobów Ziemi, musimy zwolnić tempo konsumpcji i powrócić do rozwiązań lokalnych oraz odnawialnych źródeł energii.

D. Ziemia jest niezniszczalna i przetrwa działalność ludzi. Kiedy wyczerpią się znane nam zasoby, ludzkość zacznie szukać nowych zasobów lub technologii pozwalających na dalszy rozwój cywilizacyjny. W tym celu ludzie posiadający środki finansowe będą je inwestować w badania i rozwój tych technologii.

A. Ludzie mają prawo eksploatować zasoby Ziemi, aby zaspokajać swoje potrzeby. Zasoby Ziemi są jednak skończone, w związku z tym należy nimi rozsądnie gospodarować. W tym celu należy precyzyjnie ocenić potencjalne zagrożenia dla środowiska oraz ludzi, wynikające z eksploatacji zasobów. Myśląc o dalszym rozwoju cywilizacyjnym, powinniśmy brać pod uwagę naturalne granice możliwości produkcyjnych Ziemi.

C. Ziemia jest złożonym systemem, posiadającym wiele części. Ciało Ziemi nazywane jest Gają, wszyscy jesteśmy jej częścią. Gaja i jej poszczególne części (zwierzęta, rośliny, skały, gleba itp.) mają swoje prawa, które należy chronić. Żyjemy zgodnie z rytmem natury, w małych, samowystarczalnych społecznościach blisko związanych z Ziemią.

**ZACZNIJ
DZIAŁAĆ**

5

5.1 JESTEM OBYWATELEM/ OBYWATELKĄ ŚWIATA

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Samoświadomość
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- uświadomienie sobie własnych możliwości wprowadzania pozytywnych zmian na świecie,
- kształtowanie poczucia własnej wartości i skuteczności działania,
- uświadomienie sobie, że jednostki mogą zmieniać świat.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- prawa,
- odpowiedzialność,
- zmiana.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- karty pracy *Stwierdzenia o „obywatelu/obywatelce świata”*,
- duże arkusze papieru do plakatów, przybory do pisania i rysowania.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- rozwijanie umiejętności dyskusowania, argumentowania i podejmowania decyzji w grupie,
- refleksja nad własnym postępowaniem,
- refleksja nad wiedzą, umiejętnościami i przekonaniami, niezbędnymi, żeby być obywatelem/obywatelką świata.

CZAS: 45 minut.

WPROWADZENIE

Zapytaj dzieci, czy znają słowa „globalny” i „obywatel/obywatelka” oraz co one znaczą. Przeprowadź krótką dyskusję, by poznać opinie dzieci. Następnie zapytaj, czy wiedzą, co znaczy wyrażenie „obywatel/obywatelka świata”. Wspomnij, że na najbliższych lekcjach będziecie się zajmować tym tematem.

DYSKUSJA I PRACA W GRUPACH

Podziel klasę na cztery małe grupy dyskusyjne. Każdej z grup wręcz karty pracy zawierające stwierdzenia na temat „obywatela/obywatelki świata” i poproś, by ułożyły je według ważności. Dzieci mają za zadanie ułożyć karty w kształt diamentu: najważniejsze, zdaniem ich grupy, stwierdzenia umieszczają na górze, najmniej istotne – na dole, a te o jednakowej ważności – obok siebie. Przeznacz na to ćwiczenie 15 minut. W jego trakcie dzieci powinny ze sobą **współpracować** oraz umieć **bronić swoich opinii i poglądów**. Przedyskutujcie swoje spostrzeżenia na forum klasy, a następnie przekaż głos każdej z grup, by pokazała ułożone przez siebie stwierdzenia i przedstawiła swoją argumentację.

Następnie poproś dzieci, by ponownie pracowały w grupach i zastanowiły się nad tym, co mogą zrobić, by pokazać, że te stwierdzenia są ważne. Np. przy stwierdzeniu „Staram się zrozumieć, co czują inni”, można słuchać innych, pytać innych, czy coś jest nie w porządku, porozmawiać z kimś, kto czuje się samotny itp.

Najtrudniejsze dla dzieci może być stwierdzenie: „Jestem równie ważna/ważny jak każdy inny”, więc możesz im podać kilka przykładów, takich jak: „Jestem szczególnie dobra/dobry w...” lub „Pomagam w klasie poprzez...”. Pomysły mogą być spisane w formie deklaracji złożonych przez dzieci, które uroczystie obiecują ich dopełnić, by pokazać, że i one mogą być obywatelami/obywatelkami świata. Deklaracje te możecie umieścić na ścianie na wystawie klasowej.

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

* Rozumienie siebie, akceptacja samego/samej siebie (SAMO-SWIADOMOŚĆ)

* Poczucie przynależności (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

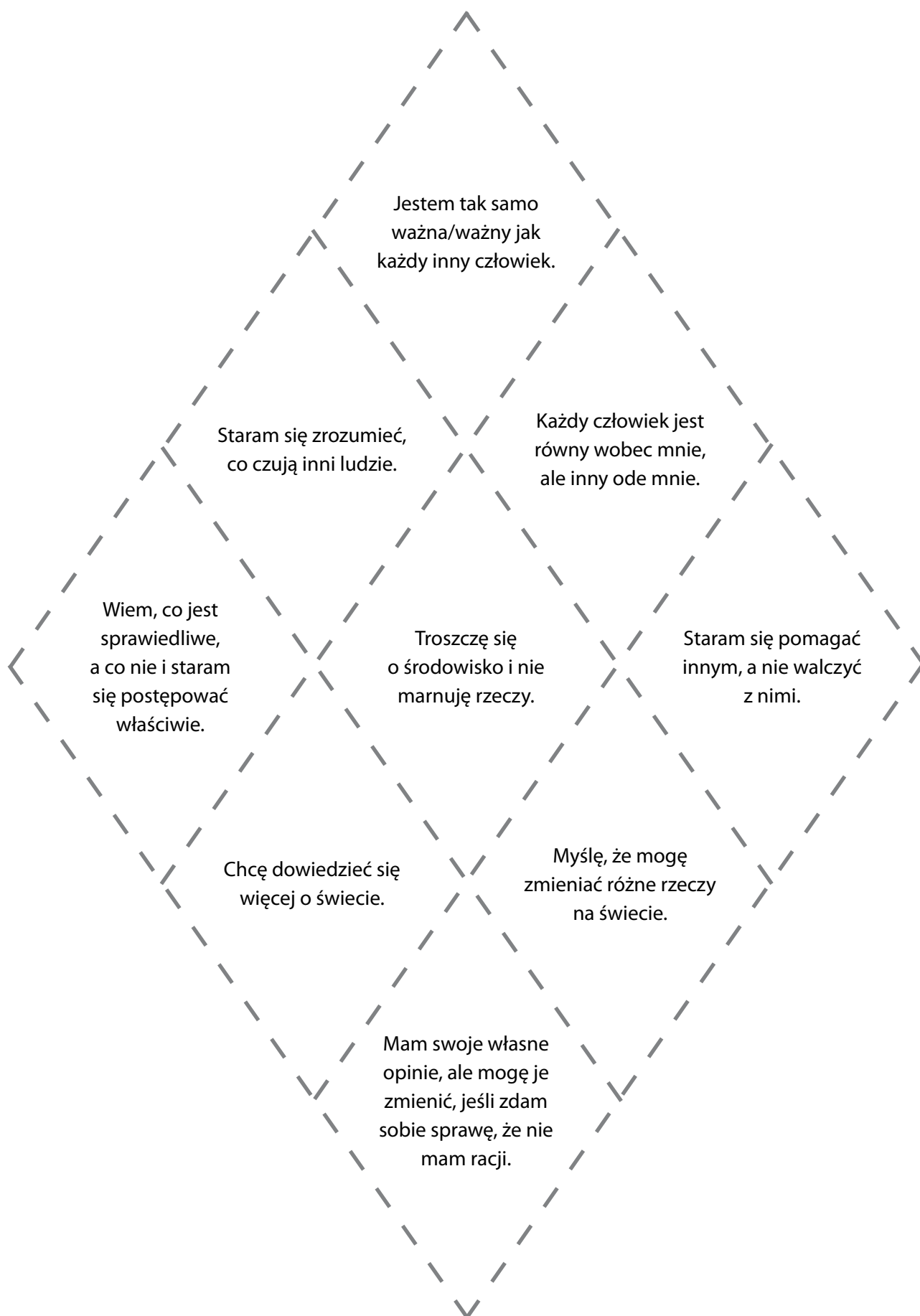
TWORZENIE PLAKATU W GRUPACH

Wręcz każdej z grup duży arkusz papieru (50 cm x 150 cm) i powiedz, by narysowały sylwetkę dziecka (jedno z dzieci w każdej grupie może się położyć na papierze i posłużyć jako model). Zatytułujcie plakaty: *Doskonały obywatel/Doskonała obywatelka świata*. Powiedz dzieciom, by napisały bądź narysowały na plakacie zdolności, umiejętności i cechy, które powinien/powinna posiadać według nich doskonały obywatel/doskonała obywatelka świata. Możesz zasugerować, by zaznaczyły na plakacie zdolności, umiejętności i atrybuty obok następujących części ciała:

- głowa – to, co obywatel/obywatelka świata musi wiedzieć,
- ręce – to, co musi umieć zrobić,
- serce – to, co musi czuć lub w co musi wierzyć.

Powieście plakaty na ścianie na wystawie klasowej (szkolnej). Każda z grup niech opíše swój plakat, wyjaśniając, co na nim zamieściła (napisała i narysowała).

STWIERDZENIA O „OBYWATELU/ OBYWATELCĘ ŚWIATA”

5.2 I TY MOŻESZ ZMIENIAĆ ŚWIAT

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Samoświadomość
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- rozumienie, że można się przyczynić do wprowadzania pozytywnych zmian w życie innych ludzi.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- dyskusowanie nad pytaniami i formułowanie odpowiedzi na nie w grupach.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- odpowiedzialność,
- zmiana,
- władza.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- arkusze papieru,
- flamastry.

WPROWADZENIE

Poproś dzieci, by zamknęły oczy i spróbowały pomyśleć o osobie lub grupie osób, które wprowadziły pozytywną zmianę w życie (swoje lub innych). Może być to osoba, którą dzieci znają osobiście, ktoś z telewizji bądź osoba, o której słyszały lub czytały. Nieistotna jest zmiana, której ta osoba dokonała.

Po kilku minutach danych na zastanowienie, poproś dzieci, by – pracując w parach – wymieniły się informacjami odnośnie osób, o których pomyślały. Poproś dzieci, by podały kilka przykładów osób, które przyszły im na myśl, oraz ich dokonania; zapisz te informacje na tablicy. Jeżeli uważasz, że byłoby to pomocne, podaj kilka swoich przykładów, wspomnij o pozytywnych dokonaniach młodych ludzi. Możesz w tym celu wykorzystać informacje z ramki.

ĆWICZENIE

Podziel klasę na grupy 3- lub 4-osobowe i poproś dzieci, by wykonały następujące polecenie:

- na dużym arkuszu papieru dzieci mają odrysować sylwetkę jednego z członków lub członkiń grupy. Jeżeli ta opcja nie jest właściwa lub możliwa, dzieci rysują ludzika na papierze. Dzieci mają zastanowić się nad cechami charakteru osób wymienionych we wprowadzeniu do tej lekcji – jakie cechy stanowią o tym, kim te osoby są i co osiągnęły. Dzieci mają za zadanie zapisać cechy charakteru na ludziku (cechy takie, jak np.: aktywność, opiekuńczość, pracowitość, motywacja, wytrwałość, wiara w sukces, wrażliwość). Dzieci, zachęcane przez nauczyciela, rozważają inne czynniki, które mogły pomóc tej osobie dokonać pozytywnych zmian. Poproś dzieci, by zapisały swoje wnioski na arkuszu z ludzikiem (czynniki takie jak np.: praca w zespole, wsparcie rodziny i przyjaciół, pomoc, pieniądze, odpowiednie przeszkolenie, sława, władza, wpływy i kontakty, praca), a następnie przedstawiły je na forum klasy.

* Świadomość, że emocje, myśli i zachowania są ze sobą powiązane (SAMOŚWIADOMOŚĆ)

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

►►► Na forum klasy zainicjuj dyskusję o tym, jak każdy z nas jest w stanie dokonać pozytywnych zmian. W dyskusji warto poruszyć następujące kwestie:

- by dokonywać zmian, nie wystarczy tylko mieć pieniądze, sławę czy dobre oceny w szkole,
- każdy jest w stanie wprowadzić pozytywne zmiany,
- następujące cechy są ważne, by być w stanie dokonywać zmian:
  - ◆ ciężka praca,
  - ◆ zdobywanie umiejętności i informacji,
  - ◆ praca zespołowa,
  - ◆ pomoc nauczycieli lub innych dorosłych,
  - ◆ nawiązywanie kontaktów (ang. *networking*),
  - ◆ wynajdywanie lokalnych projektów i inicjatyw.

Severn Cullis-Suzuki: kanadyjska aktywistka zajmująca się ochroną przyrody i klimatu, córka znanego działacza na rzecz ochrony przyrody. Jeździ po całym świecie i wygłasza przemówienia oraz prezentacje, zachęcając ludzi, aby przyjrzeni się swoim wartościom, przyjęli indywidualną odpowiedzialność za zachodzące na świecie zmiany klimatyczne i zatroszczyli się o swoje dzieci i przyszłe pokolenia na Ziemi. Świat usłyszał o niej w 1992 r., kiedy w wieku 12 lat uzbierała pieniądze, aby razem z innymi nastoletnimi aktywistkami i aktywistami z organizacji *Environmental Children's Organization* (ECO) wyjechać na organizowany przez Organizację Narodów Zjednoczonych Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro w Brazylii. Na Szczycie wygłosiła do wszystkich delegatów i delegatów przemówienie o kwestiach związanych z ochroną Ziemi i klimatu, widzianych z perspektywy dzieci i młodych ludzi. Jej sześciominutowe wystąpienie można znaleźć na portalu YouTube. Więcej informacji o Severn można znaleźć na jej stronie internetowej: <http://severncullissuzuki.com/>.

Thandiwe Chama: pochodząca z Zambii w Afryce laureatka Międzynarodowej Dziecięcej Nagrody Pokojowej w 2007 r. W 1999 r. szkoła Thandiwe w jednej z uboższych dzielnic stolicy Zambii, Lusace, została zamknięta, ponieważ brakowało nauczycieli i nauczycielek. Ośmioletnia wówczas Thandiwe nie chciała zaakceptować tej sytuacji. Zmobilizowała inne dzieci ze szkoły i stanęła na czele marszu dzieci w celu znalezienia innej szkoły. W wyniku tych działań wszystkie dzieci zostały przyjęte do innej szkoły. Wzmocniona przez to doświadczenie Thandiwe zaangażowała się na rzecz egzekwowania prawa dzieci do edukacji oraz przeciwdziałania AIDS – napisała i własnoręcznie zilustrowała książkę dla dzieci o zagrożeniach związanych z AIDS, wygłasza także przemówienia na ten temat w kościołach. Więcej informacji o Thandiwe można znaleźć na jej blogu: <http://thandiwechama.blogspot.com/>.

Kesz Valdez: filipiński aktywista pracujący z dziećmi ulicy, laureat Międzynarodowej Dziecięcej Nagrody Pokojowej w 2012 r. Pochodzący z Cavity City Kesz został dzieckiem ulicy w wieku dwóch lat, zmuszony był szukać pożywienia na wyspiskach śmieci. Jego własne trudne doświadczenia dały mu siłę, by działać na rzecz innych. Na swoje siódme urodziny Kesz w prezencie postanowił dać od siebie coś innym dzieciom z ulicy – tego samego roku założył własną organizację wspierającą dzieci ulicy (*Championing Community Children*). Każdego tygodnia razem z przyjaciółmi wyrusza do biednych dzielnic naucza mieszkające w nich dzieci na temat higieny, żywności i praw dziecka. Uczy także dzieci, jak uczyć inne dzieci i w ten sposób przekazywać informacje, które mogą polepszyć ich warunki życia. Do tej pory Kesz pomógł ok. 10 tys. dzieci w swoich okolicach. Więcej informacji o Keszu można znaleźć na jego stronie na Facebooku: <https://www.facebook.com/kesziam>.

5.3 SFERY WPŁYWÓW

SPOŁECZNE I EMOCJONALNE ASPEKTY UCZENIA SIĘ:

- Samoświadomość
- Motywacja
- Empatia
- Umiejętności społeczne

CELE Z ZAKRESU EDUKACJI GLOBALNEJ:

- rozpoznanie cech charakteru potrzebnych do tego, by być aktywnym obywatelem świata,
- zastanowienie się nad potencjalnymi działaniami, które można podjąć w celu rozwiązania problemów na świecie.

CELE OGÓLNOEDUKACYJNE:

- rozwijanie umiejętności skutecznej pracy zespołowej.

CZAS: 45 minut.

PORUSZANE ZAGADNIENIA:

- prawa,
- obowiązki,
- zmiany.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- cztery komplety kart pracy *Co mogą zmienić? – role*,
- arkusze papieru A3 i długopisy,
- trzy pytania na dużych plakatach lub w formie slajdów w programie PowerPoint,
- liny i naklejki do wykorzystania przy robieniu koncentrycznych kręgów na podłodze,
- diagram z koncentrycznymi kręgami (lub rzutnik, biała tablica itp.),
- arkusze papieru i masa klejąca lub taśma malarska,
- karta pracy *Cytaty na temat globalnego obywatelstwa*.

WPROWADZENIE

Nawiąż do zajęć na podstawie scenariusza pt. *Jestem obywatelem/obywatelką świata* oraz scenariusza pt. *I ty możesz zmieniać świat*, omów wnioski wyciągnięte z tych zajęć. Odwołaj się do plakatów przedstawiających umiejętności, wiedzę i cechy doskonałego obywatela lub obywatelki świata oraz do sylwetek młodych aktywistek i aktywistów, przedstawionych w scenariuszu pt. *I ty możesz zmieniać świat*. Powiedz dzieciom, że na dzisiejszych zajęciach będą zastanawiać się nad tym, w jaki sposób one same mogą podjąć działania i dokonać zmian, które będą prowadziły do rozwiązania problemów światowych.

PRACA ZESPOŁOWA

Podziel klasę na cztery grupy. Powiedz dzieciom, że ich pierwsze zadanie polega na przydzieleniu sobie następujących czterech ról: kronikarz/kronikarka, rzecznik/rzeczniczka, moderator/-ka, osoba pilnująca czasu. Odczytaj opisy poszczególnych ról na głos i przydziel każdej grupie po jednym komplecie kart pracy z opisami ról. Następnie wytłumacz, że to pomoże im nauczyć się, jak pracować efektywnie w zespole.

Rozdaj każdej grupie trzy arkusze papieru A3, które będą im potrzebne w tym zadaniu. Wytłumacz dzieciom, że będą miały pięć minut na przedyskutowanie każdego z trzech pytań. Pytania i odpowiedzi kronikarz ma zapisywać na arkuszach. Przypomnij dzieciom, że podczas dyskusji wszystkie opinie i odpowiedzi są ważne – nie ma lepszych lub gorszych odpowiedzi, a to ćwiczenie ma im pomóc myśleć kreatywnie i wpasnąć na wiele pomysłów.

Pokaż następujące trzy pytania, jedno po drugim, w odstępie 5–10 minut przeznaczonych na dyskusję:

- Co to znaczy być obywatelem/obywatelką świata?
- Jakie problemy w szczególny sposób Ciebie/Was interesują?

* Współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów, dokonywanie mądrych wyborów, rozwiązywanie problemów (UMIĘJĘTNOŚCI SPOŁECZNE)

* Świadomość konsekwencji, jakie mogą przynieść własne działania (MOTYWACJA)

- Jakie pomysły chcesz/chcecie wprowadzić w życie?

Kronikarz powinien zapisać każde z pytań pośrodku arkusza, a następnie zapisywać odpowiedzi członków grupy wokół niego. Poproś dzieci, żeby przeszły się po klasie i obejrzały wyniki pracy innych grup – pomysły na działanie (pyt. 3). Czy pomysły innych grup są podobne do pomysłów ich grupy? Czy chcą podchwycić i wykorzystać pomysł innej grupy? Kronikarz lub kronikarka powinna zabrać ze sobą długopis i papier do notowania ewentualnych inspirujących pomysłów. Poproś dzieci, żeby wróciły do swoich grup i wybrały pięć ulubionych pomysłów, które chciałyby wprowadzić w życie oraz by zapisały je na kartkach papieru – jeden pomysł na kartkę.

Narysuj duże, koncentryczne kręgi (diagram: *Co mogą zmienić?*) na ogromnym arkuszu papieru. Możesz również wykorzystać do tego celu liny, układając je na podłodze i tworząc koncentryczne kręgi lub przedstawić diagram na ścianie lub białej tablicy przy użyciu rzutnika. Poproś dzieci, aby przy pomocy masy klejącej lub taśmy malarskiej nakleiły kartki papieru z pomysłami w odpowiednim miejscu na diagramie, tak by pokazać na co wpłynie zaproponowana zmiana – na ich własne zachowanie, zachowanie społeczeństwa, kraju czy też całego świata.

* Odpowiedzialność za własne działania (SAMOŚWIADOMOŚĆ)

* Gotowość pomocy innym (EMPATIA)

DALSZE POMYSŁY DO WYKORZYSTANIA PO ZAJĘCIACH

▶▶▶ Na początku omówcie, czy zdał egzamin podział na role:

- ▶ Co się udało?
- ▶ Co okazało się trudne?
- ▶ Czy przydzielenie ról pomogło grupie pracować sprawniej i efektywniej?

▶▶▶ Omówcie zajęcia na forum klasy. Czy teraz dzieci uświadamiają sobie, że ich działania mogą wpłynąć na zmiany, poczynając od zmian w ich własnym zachowaniu, po te dotyczące całego świata?

▶▶▶ Zakończ zajęcia, czytając uczniom i uczennicom cytaty o globalnym obywatelstwie.

▶▶▶ Zachowaj diagram z pomysłami uczniów i uczennic – będzie on Wam potrzebny na przyszłej lekcji pt. *Ludzie i władza*.

Moderator/-ka

Twoim zadaniem jest przypilnowanie, by Twoja grupa ukończyła zadanie oraz by wasza praca miała wysoką jakość.

Musisz się upewnić, że każda osoba w grupie ma możliwość wyrażenia swoich opinii i zaproponowania swoich pomysłów.

Jeśli dojdzie do nieporozumienia, to Ty musisz znaleźć sposób rozwiązania konfliktu.

Powinieneś/powinnaś postarać się, by wszyscy w grupie mieli poczucie dobrze wykonanego zadania.

Kronikarz/Kronikarka

Twoja rola polega na skrzętnym notowaniu wszystkiego tego, o czym rozmawiacie podczas wykonywania zadania. Jeżeli jesteś poproszony/-a, by zapisać coś, pamiętaj, by odnosiło się to do opinii całej grupy, a nie tylko Twojej.

Pamiętaj, by pisać czytelnie.

Osoba pilnująca czasu

Do Twoich zadań należy przypilnowanie, by grupa ukończyła zadanie w wyznaczonym czasie. Oznacza to, że powinieneś/powinnaś:

- a) uważnie słuchać poleceń i instrukcji nauczyciela/nauczycielki,
- b) sprawdzić czas rozpoczęcia zadania i obliczyć, kiedy czas na wykonanie zadania upłynie.

Powinieneś/powinnaś informować grupę o upływie czasu, na przykład zakomunikować, gdy upłynie połowa czasu wyznaczonego na wykonanie zadania lub kiedy zostały dwie minuty.

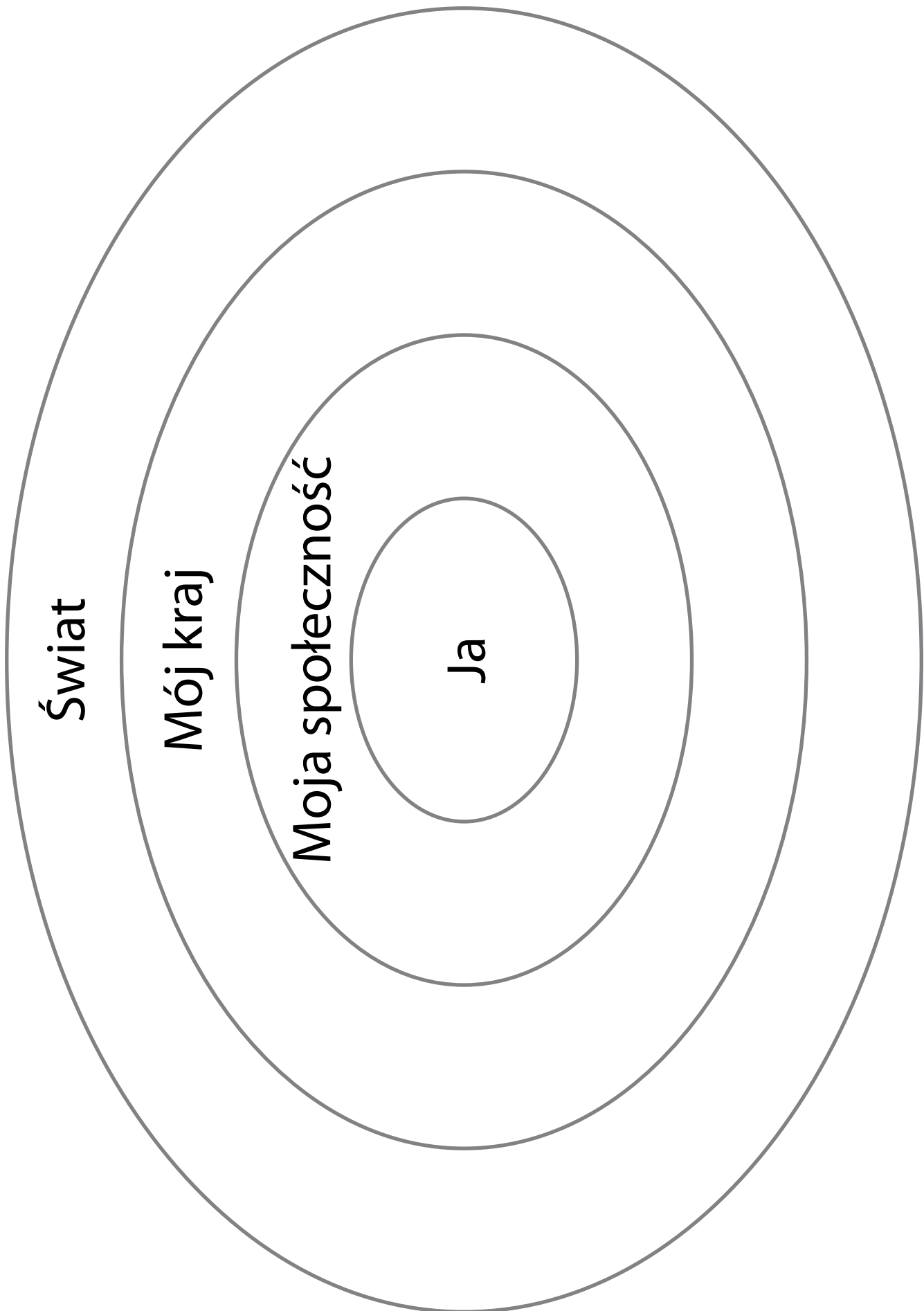
Rzecznik/Rzeczniczka

Twoją rolą jest przemawianie w imieniu grupy, kiedy jesteście poproszeni o zdanie relacji na forum klasy.

Musisz zwracać uwagę na to, co jest przedyskutowywane w grupie, tak by relacja była jasna i najwierniej odzwierciedlała opinię całej grupy.

Pamiętaj, że przedstawiasz wnioski i opinie Twojej grupy, nie tylko swoje!

DIAGRAM: CO MOGĘ ZMIENIĆ?

CYTATY NA TEMAT GLOBALNEGO OBYWATELSTWA

Żaden człowiek nie jest samoistną wyspą; każdy stanowi ułamek kontynentu, część lądu.

John Donne

Musimy być gotowi, by nauczyć się lekcji, że współpraca może sugerować kompromis.

Eleanor Roosevelt

Zanim skończysz jeść rano śniadanie, już zdążyłeś być zależny od połowy świata.

Martin Luther King Jr

Wierzę, że aby stawić czoła wyzwaniom naszych czasów, ludzie muszą wykształcić większe poczucie uniwersalnej odpowiedzialności. Każdy i każda z nas musi nauczyć się pracować nie tylko dla samego/samej siebie, dla swojej rodziny lub kraju, ale na korzyść całej ludzkości. Uniwersalna, globalna odpowiedzialność jest najważniejsza, żeby ludzkość mogła przetrwać. Globalna odpowiedzialność jest najlepszą podstawą funkcjonowania świata, jest niezbędną dla pokoju na świecie i sprawiedliwego wykorzystania bogactw naturalnych. Pozwala troszczyć się o przyszłe pokolenia i w należyty sposób dbać o środowisko naturalne.

Dalajlama

Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO) został założony w 2007 roku jako organizacja działająca w duchu solidarności z krajami globalnego Południa. Poprzez realizowane projekty dążymy do usuwania przyczyn niesprawiedliwości i zmiany globalnych mechanizmów dotyczących rozwoju.

W ramach działalności edukacyjnej w IGO upowszechniamy w Polsce rzetelną wiedzę na temat krajów globalnego Południa oraz mechanizmów przyczyniających się do powstawania globalnych nierówności i ubóstwa. Dążymy do kształtowania wśród młodych ludzi postaw odpowiedzialności i zaangażowania.

Od sześciu lat IGO realizuje projekty z zakresu edukacji globalnej, finansowane m.in. przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Edukacji Narodowej. Współpracujemy z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, regionalnymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli, a także ze środowiskiem akademickim m.in. w projekcie dotyczącym kształcenia nauczycieli.

IGO interesuje się wykorzystaniem innowacyjnych metod w edukacji globalnej. Pracujemy m.in. z użyciem metod dociekań filozoficznych (ang. *Philosophy for Children*) i elementów pedagogiki przeżyć (ang. *experiential/outdoor learning*). Specjalizujemy się w praktycznym stosowaniu *Kodeksu ds. obrazów i przesłań*, czyli etycznej komunikacji i informacji nt. krajów globalnego Południa. Prowadzimy regularne działania w placówkach edukacji formalnej i nieformalnej – warsztaty, zajęcia i kampanie informacyjne.

W ramach realizowanych projektów zapraszamy do wspólnego odkrywania świata. Zdobywanie wiedzy łączymy z odkrywaniem własnych możliwości, poznawaniem siebie, swojego miejsca w świecie, kształtowaniem umiejętności współpracy i rozwiązywania problemów oraz aktywnego słuchania. Jesteśmy przekonani, że umiejętności te przekładają się na świadome uczestnictwo w procesie kształtowania świata.